

קונטרס

בנין ועקב

ראש השנה

אמרים וקדים מפנינים נפלאים
לעורר הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספידים

אשר חנני השו"ת

יעקב עקיבא הכהן רבינוביץ

בלאאמו"ד הגה"צ רבי גמליאל שליט"א

תשרי תשפ"ג

התודה והברכה

הנני בזה להביע את תודתי והערכתתי מעומק הלב לידידי האברך כמדרשו, אשר שמו הולך לפניו בטוהר מדותיו ונועם הליכותיו, אוצר כלי חמדה, זך הרעיון וברוך הכשרון, יאה לקלוסין ומוכתר בנימוסין, אשר לו עט סופר מהיר, ספרא וסייפא, איש יקרות רוח חכמה, מגזע אראלים ותרשישים לבית נאראל

הרה"ג **יהושע שלום שפירא** שליט"א
מעיי"ת בית שמש

אשר לא חסך עמל ויגיעה ימים ולילות, ונטה על שכמו עול משא עריכת הקונטרסים 'בנין יעקב על המועדים' ברוב עמל וכשרון ברוך, ותיקנם וסידרם בטוב טעם למען ירוץ הלומד בו, עד אשר הוציא דבר נאה ומתוקן מתחת ידו, דבר נאה ומתקבל, העולה על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן.

יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה, להמשיך בעבודת הקודש מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש ביתר שאת וביתר עז להגדיל תורה ולהאדירה כאוות נפשו העדינה וכחפץ לבו הטהור, ויברכו ה' בכל הברכות הכתובות בספר התורה, ובכל אשר יפנה יצליח, וירוהו רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח באורך ימים ושנות חיים, ויתקיים בו לא ימוש התורה פ"ך ומפי זרעך מעתה ועד עולם אמן ואמן.

המחבר

©

כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס:

02-999-8201

או למייל:

3122131@gmail.com

ניתן להשיג הקונטרס בירושלים:

בספרי עין יעקב מול שטיבלאך מאה שערים

או בטלפון 0533153661 | 0504175336

בבית שמש:

בבית המחבר רח' חזון איש 26

או בטלפון: 05276-30720

בבני ברק:

חנות פרידמן מול בית הכנסת איצקוביץ

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

'בנין יעקב' על המועדים:

אלול • ראש השנה • סוכות - שמחה

חנוכה • שובבי"ם • פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר

שבועות • בין המצרים

וכן 'בנין יעקב' על התורה:

בראשית • שמות • ויקרא • במדבר • דברים

הסכמות

יצחק טובי' ווייס
רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים
פעיה"ק ירושלים תובכ"א

בס"ד יום שני פרשת משפטים תשפ"א לפ"ק

שמח ליבי בקרבי כאשר שמעתי שמע"כ הכהן שדעתו יפה חוב"ט הרה"ג
מוזה"ר יעקב עקיבא הכהן רבינוביץ שליט"א בן הגה"צ המקובל מורינו
הרב גמליאל הכהן שליט"א עומד להוציא לאור את ספרו "בנין יעקב"
והם דרושים נחמדים חיזוקים ומוסרים, על פרשיות התורה ומועדי השנה
נאמרים, על יסודות איתנים בנויים, למען יתחזק האדם ללכת בדרכי ישרים.
וכבר איתמחי גברא בספריו הקודמים על שולחן ערוך יורה דעה, ובודאי
שרבים יהנו מפרי עמלו.

והריני מצרף בזה את ברכתי שיזכה להרבות פעלים לתורה בכתב ובעל פה,
ולראות ברכה בפרי עמלו, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, הרחבת הדעת
ונחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, וברכה והצלחה בכל הענינים, עדי נזכה
בקרוב לביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

והריני חותם בברכת התורה

הספמות

CHAIM RABINOWITZ

Rabbi of

Cong. Mishkenos Haroyim

11 Chagai Street

Jerusalem

חיים רבינוביץ

בלאאמו"ד הנח"ק רבי בנימין זנוקללה"ה

רב דק"ק משכנות הרועים

מח"ס ומשפטי ישראל

רח' חגי 11

פעיריק ירושלים חובב"א

ליל ששי לסדר והיה ברכה תשפ"ב לפ"ק

בס"ד

חזיתי איש עט סופר מהיר, ה"ה הרב הגאון ר' **יעקב עקיבא הכהן רבינוביץ** שליט"א בן ידידי וזו הרה"צ המקובל מקרב לבן של ישראל לאביהן שבשמים **מוהר"ר גמליאל שליט"א**, וכבר יצא שמו לשם ולתהילה בספרו בנין יעקב על הלכות בשר בחלב ותערובות, אשר תפס מקום חשוב בקרב לומדי התורה בכל אתר ואתר, לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא, ושמועותיו מתבדרין בי מדרשא.

ועתה יצא שוב ושלח ידו לחזק ולקרב לבן של ישראל לעבודתו ית', בספר **בנין יעקב על התורה ומועדים**, ועיינתי בגליונות הספר וראיתי שיש בהם חיוזק גדול לתורה ועבודה ויראת שמים, והיבה יתירה מודעת בספרו על המועדים, אשר בו הניף ידו לבאר איך להתכונן כראוי למועדי השנה באמונה ובעבודה, ואיך לנצל את הימים הנעלים לקנין תורה ויראת שמים, ולהשאיר השפעתם הגדולה על נפש האדם לכל השנה.

ע"כ אברכנו בזכות כ"ק מרן אאמו"ר הגה"ק יזע"א שחפץ ה' בידו יצליח לזכות את הרבים ולרומם את לבן של ישראל אל עבודתו ית' עוד כהנה וכהנה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עדי נזכה בקרוב לגילוי כבוד מלכותו ית"ש בעולם בביאת משיח צדקינו בב"א.

המותב למען אשתי התורה ויוסף
חיים רבינוביץ
כ"ו יוניאין ג'תק"פ

מכתב

מאת אבי מורי

הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

אלול תשפ"ב

שיל"ת

מכתב ברכה

לבני חביבי הרב הגאון ר' יעקב עקיבא שליט"א

אני נותן לך הודאה עצומה, שהשי"ת זיכה אותך במצוות כיבוד אב בשלימותה במסירות נפש נפלאה, ולהתאמץ ביותר על עריכת והוצאת ספרינו.

וב"ה עתה השי"ת זיכה אותך בזכות המצוה הזאת שראיתי ספרך "בנין יעקב על המועדים", והוא חיבור נפלא מאוד, ושוה לכל נפש, להכין את עצמו ליכנס לימים טובים כמו שצריך, ולא להיכנס בלי הכנה, וכן נהנתי מאוד שלכל דבר ודבר אתה מביא מקור לזה, ולא רק מילי דהרגשים לבד.

ואני מיעץ לכל אדם שרוצה להרגיש את קדושת ומעלת החג, שילמוד את ספר בנין יעקב כראוי, אז יבנה לו בנין החג כראוי ונכון.

וכידוע דברי מרן האריז"ל (בשער הכוונות) לגבי השפע שיוֹרד עלינו מן השמים, שכל השנה הוא בחינת מעיין הנוטף טיפין טיפין, אבל בימים טובים הוא בבחינת וארובות השמים נפתחו, ולכן כדאי ונכון ללמוד את בנין יעקב שיקיים בנו 'וארובות השמים נפתחו', ואני שמח מאוד לראות את זה, והוא דבר נחוץ מאוד בדורנו לכל אחד ואחד

בברכת אביך באהבה ושנה טובה ומתוקה לנו ולכל עם ישראל

תוכן הענינים

פתח הבנין

ג..... בראש השנה יכתבון

מילין אחדין בפתח הבנין - 'בנין יעקב' ראש השנה

ערב ראש השנה

ט..... אחרית שנה

ערב ראש השנה נמחלין שלישי עוונות ומסוגל לישועות גדולות

- ◇ מחילת עוונות בערב ראש השנה ◇ יום השכמה והרבות בסליחות ותענית
- ◇ כאשר יתקן איש ביום האחרון יתקון כל הזמן ◇ שב באחרונה אין מזכירים לו
- ◇ רשעו ◇ השם נפשנו בין החיים ◇ ברך עלינו את השנה הזאת - יום האחרון
- ◇ בכלל ◇ ישועת ה' כהרף עין ◇ תחל שנה וברכותיה

יום הדין

כל באי עולם עוברין לפניו..... כא

בראש השנה נכנסים הכל אל תוך היכל המלך ומקבלים קצבתם

ובכן אבא אל המלך ◊ וגילו ברעדה ◊ התחדשות המלוכה והתמנות המשרות
◊ החותך חיים לכל חי ◊ הפן והכן לך

מפחד יושב תהלות..... כו

הבחירה ביד האדם האם לפחד מיום הדין

ורדף אותם קול עלה נדף ◊ סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי

חדות ה' היא מעוזכם..... כט

יבטח בהשי"ת וישמח בשמחת היום אך אין אומרים שירה

יודעין שהקב"ה יעשה להם נס ◊ יהא רגיל למיכל קרא ורוביא כרתי וסילקא
ותמרי ◊ הגם שזוחלים ורועדים מאימת ה' בוטחים בישועתו ◊ בראש השנה
היה שמח למאוד ◊ איך יאמרו שירה בשעה שספרי מתים פתוחים ◊ אשירה
לה' כי גמל עלי ◊ בראש השנה יש שמחה אך אין לומר שירה

חסד ביום דין..... לו

שורש הדין בראש השנה נובע ממקור הרחמים

פליאה בדברי רבותינו ◊ ראש השנה הוא יום דין ברחמים ◊ על ידי השמחה
והאמונה בהשי"ת נצא זכאים בדין ◊ השם מלכנו הוא יושיענו

כרחם אב על בנים.....מה

האב מרחם על בנו ופוטרן מן הדין

אם כבנים אם כעבדים ◊ נצח רחמיו דבנוי לרחימו דדינא ◊ אם כבנים רחמנו
ואם כעבדים עינינו תלויות ◊ מען ליהט זיך א טאטע ◊ בין כך ובין כך
נקראים בנים

מלכות

תמליכוני עליכם.....נה

להמליך את הקב"ה על מחשבות ליבנו ולשעבדם אליו

מלכותו ברצון - מלך הוא ברצון ומושל בכפיה ◊ ימליך את השי"ת על עצמו
ועל הנטיות הרעות ◊ אני אקבע מי יכנס לביתי ומי יעמוד בחוץ ◊ עצות
להתגבר על המחשבות הרעות ◊ העושה לקיים מצות המלך ממליך את המלך
עליו ◊ עיקר עבדות ה' להמליך הבורא על המחשבות

שכם אחד לעבדך.....סו

באחזה ורעות ימליך את השי"ת בעולם ויצא זכאי בדין

אחדות - תנאי לביסוס המלוכה ◊ יום תרועה מלשון חיבה ורעות ◊ בראש
השנה נידחים בעלי המחלוקת ממחיצת הקב"ה ◊ למנצח לבני קורח מזמור -
כי הם תקנו חטא המחלוקת ◊ תוקעין תשר"ת בכדי להימנע ממראית עין של
מחלוקת ◊ השטן מנסה להכשילנו במחלוקת ◊ על ידי אהבת ישראל ולימוד
זכות יוצא זכאי בדינו ◊ מלך ממלט מרעה ליודעי תרועה ◊ הזהירות בבין אדם
לחברו - סימנא טבא ◊ בהרבות רעים וידידים ינצל מן הדין ◊ ויכתבהו ויחתמהו
לחיים טובים בזה יום הדין

זכרונות

אמרו לפני ..... פה

בזכות קבלת דין שמים באהבה זוכין להשתיק את המקטרגים

כדי שיבוא לפני זכרוניכם לטובה ◊ היה לי מה להשיב ולא עשיתי כן ◊
בני ישראל אינם שואלים גם כשקשה להם ◊ התקיעות השניות מבלבלות
את השטן

הזוכר למזכיריו ..... צא

הזוכר את האבות הקדושים והולך בדרכיהם זוכרים לו את זכותם

זכרונות - כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ◊ לזכור את מעשי האבות
ודרכיהם ◊ כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ◊ לפי מה שזוכר את הבורא כן
נזכר לטובה למעלה

כבש רחמיו לעשות רצונך ..... צא

נסיון העקידה היה בלתי לה' לבדו וללא שום פניות

מצאת את לבבו נאמן לפניך ◊ כבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם ◊ בלתי
לה' לבדו ◊ גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ◊ ימסור מודעה לפני
העבודה שמבטל כל הפניות

ברחמים תזכור ..... קו

בקשת רחמים בזכות מעשה העקידה שהיה לפני משורת הדין

זכור ברית אברהם ועקדת יצחק ◊ התהלך לפני והיה תמים ◊ כמו שכבש
אברהם אבינו את רחמיו כן יכבשו רחמין

שופרות

שופר של איל ..... קטו

תמימותו של אברהם אבינו ניכרה באיל שהקריב לאחר העקידה

לכאורה צריך לקחת מאכלת ולא שופר ◊ קרבן האיל היה פחיתות כבוד
 לאברהם אבינו ◊ בהקרבת האיל נודע שלא לכבוד עצמו עקד את יצחק ◊
 הקריב האיל לכפרה שמה פגם בהרהור הלב

יום תרועה ..... קכב

כל היום של ראש השנה מושפע מקול תרועת השופר

כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב ◊ יום תרועה - יום של
 התעוררות על ידי השפעת השופר ◊ ראש השנה יפשש במעשיו ויתעורר
 לתשובה ◊ משך היום יתבונן בכל ענייני עבודת השופר ◊ עשרה טעמים
 לתקיעת שופר

עבודת היום

שנהיה לראש ..... קכט

להחשיב כל רגע של ראש השנה שהוא המוח של השנה

עבודת חודש תשרי הוא קומה שלימה ◊ מ"ח שעות כנגד המוח שבראש ◊
 מנהגים שונים לסימנא טבא ◊ 'חטא' בגימטריא 'חטא'...

למענך אלקים חיים..... קלה

בקשת צרכי הגוף למען נוכל לעבוד בהם את השי"ת כראוי

ותחתוך קצבה לכל בריותיך ◊ צווחין בצלותין ככלבים הב הב לנא מזונא ◊ בפשטות צריך לבקש על צרכי גופו ◊ הזוהר התכוון למי שמבקש גשמיות למלאות תאוות לבו ◊ זכרנו לחיים - למענך אלקים חיים ◊ חנה בקשה בן לגדלו לתורה ועבודה ◊ למענך אלקים - לאוקמי שכינתא מעפרא ◊ יכוון ליבו לשמים לפחות מעט

זכרנו לחיים..... קמח

ביאורים בנוסחאות שהוסיפו הגאונים בתפלת שמונה עשרה

כתבנו לחיים - הנכתב בשם המלך אין להשיב ◊ כתב אשר נכתב ונחתום בטבעת המלך אין להשיב ◊ זכרנו לחיים גשמיים וכתבנו לחיים רוחניים ◊ ד' פעמים חיים להינצל מארבע מיתות ◊ כל העתים שווים לטובה ◊ מן הקל אל הכבד ◊ חיים של רחמים בברית ובשלום ◊ ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך ◊ אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים

תפלת צדיק..... קסא

בראש השנה יסתופף בצל הצדיק וגם יתייגע לבד

בראש של השנה ישהה אצל ראש הדור ◊ אימתי אשרי העם - כאשר כולם יודעי תרועה ◊ השועל ששכח את שלוש מאות משליו ◊ כח הצדיק תלוי בחוסים בצלו ◊ עיני ה' אל צדיקים ואזניו אל שועתם

פטרה דראש השנה

אל הנער הזה התפללתי..... קעה

הכח להתמודד עם צער גידול בנים - הצער מעורר את התפלה

מורה הלכה בפני רבו ◊ אל הנער הזה התפללתי - כמו שהוא ◊ לא עליך
המלאכה לגמור ◊ אל הנער הזה התפללתי - גרם לי להתפלל ◊ הקדוש ברוך
הוא מתאוה לתפלתן של צדיקים

וה' פקד את שרה..... קפה

אמונה תמימה בהשי"ת גם כאשר בדרך הטבע אפסה כל תקוה

מדוע קוראים פקידת שרה ביום א' דראש השנה ◊ יסורים שאין להם קצבה
קשים מכולם ◊ אברהם האמין אפילו שהטבע פעל כנגדו ◊ צאצאיה כן פקוד
לטוב היום

ראש השנה שחל בשבת

ראש השנה שחל בשבת..... קצה

סגולת קביעות שנה כזאת ולמה אין תוקעים בשופר בשבת

תקנת חכמים לא לתקוע שופר בשבת ◊ השבת בעצמה מכריזה שבת בו תשוב
◊ אין תוקעים בשבת כי אין הסיטרא אחרא שולט אז ◊ מאורעות כבירים
בשנה שחל ראש השנה בשבת ◊ גודל שעת המנחה בראש השנה שחל בשבת
◊ תפלת חנה התקבלה במנחה של ר"ה שחל בשבת

פתח הבנין

בראש השנה יכתבון

מילין אחדין בפתח הבנין - 'בנין יעקב' ראש השנה

בחמלת הבורא עלינו הננו זוכים לתת לפניכם ברכה את הקונטרס החדש 'בנין יעקב - ראש השנה', והוא בנין שלם העשוי לתלפיות, בו מסודרים בסדר נפלא מערכת שלמה של מאמרים משובחים ונפלאים, המקיפים את כל הנושאים הנוגעים למהות הימים הקדושים העומדים לפתחנו, והם רבים ומגוונים עד להפליא, בטוחים אנו שכל אחד ימצא בין בתרי הקונטרס את שאהבה נפשו ויפיק ממנו תועלת עצומה למען נדע אל נכונה את הדרך אשר נלך בה ואת הדבר אשר נעשה.

'ראש השנה' - כשמו כן הוא, הראש של כל השנה, וכלשון הרה"ק בעל התניא, "שלכן נקרא ראש השנה, שהוא כמו הראש והמוח שממנה תוצאות והמשכות חיים לכל אברי הגוף, וכך בראש השנה נמשך חיות לכל ימי השנה". הכל הולך אחר הראש, כל הרמ"ח איברים ושס"ה הגידים אין להם תקומה אם הראש אינו פועל כשורה, ואם חפצים אנו לזכות בשנה טובה ומבורכת צריכים אנו לנהל את ראש השנה בהתעלות הרוח ובהתרוממות דקדושה, או אז נזכה לכל טוב ומיטב בסייעתא דשמיא.

ביום זה יושב הקב"ה על כסא משפט לדון את כל באי העולם כאשר ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, ולאן מילתא זוטרתא הוא, כי אפילו מלאכי מעלה ושרפי עליון אשר לא טעמו טעם חטא זוחלים ורועדים מאימת הדין הגדול והנורא, ואם בארזים ואראלים נפלה שלהבת הפחד והיראה, מה יענו אזובי קיר, על אחת כמה וכמה שיש לנו לפחד מן המשפט, כי אם ימצא את עומק הדין מי יקום לפניו.

היום הוא גם יום התחדשות המלוכה, שבו עומד הקב"ה ומצפה לבני ישראל שיבואו ליתן לו כתר מלוכה, וזה מה שאנו עושים באמת בהאי יומא, כאשר כל אחד ואחד עומד להתפלל ולבקש באימה ובכבוד ראש, מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה'.

מובן מאליו שיום גדול וקדוש כגון זה מלא וגדוש עם הרבה עניינים הצריכים לימוד, להבין את המעשה אשר יעשון ואת הדרך אשר ילכו בה, ונצרך לזה הכנה דרבה ועבודה גדולה בכדי להתכונן מבעוד מועד לקראת הזמן הקדוש והנפלא הלזה, ואם לא עכשיו אימתי.

ובאמת אין לך עוד רגל ומועד מסביב למעגל השנה שמתכוננים אליו כל כך כמו ראש השנה, שעוד כמשלוש חדשים מקודם לכן, בחודש תמוז, כבר מתעוררים הכל כי הנה ז'מני תשובה מ'משמשים ו'באים, ולמן אותו היום והלאה מוסיפים אישי בני ישראל להתעלות במדרגה בתר מדריגה, כל אחד מחפש לעצמו דרכים ונתיבות בקודש להתקרב אל השי"ת ולהיות מוכן לקראת הזמנים הגדולים העתידיים לבוא עלינו לחיים ולשלום.

ולבן באמת שינסנו מותניים לקבץ כעמיר גורנה דיבורים יקרים ואמרים נחמדים משובבי לב ונפש במעלת ימי ראש השנה והעבודה הנצרכת בהם לכל אחד אשר בשם ישראל יכונה, כאשר בד בבד השתדלנו להעמיד את הדברים בסדר הגון ונחמד ובאופן שיהיו שווים לכל נפש, תוך כדי שימת לב מיוחדת שיהיו כל הדיבורים הללו מיוסדים על אדני פז ויסודות נאמנים מתוך ספרי רבותינו הקדושים, מלאכת מחשבת ויגיעה עצומה השקענו במשך זמן וזמנים טובא בכדי להעמיד דברים על דיוקם ולציין מראי מקומות לכל יסוד וחיידוש בדבריהם הקדושים, וכפי שעניכם תחזינה מישרים.

כל זה הוא אומר הבא מן החדש בנוסף לקונטרס הנפלא 'בנין יעקב' על חודש אלול שיצא לאור אך זה עתה, וכבר הספיקו רבים וגם נאמנים להעיד על התועלת הגדולה בעבודת ה' שהיה להם על ידי העיון וההתבוננות בדברים הנחמדים הקילורין לעיניים, הקונטרס הזה הינו המשך והשלמה לקונטרס הקודם ופנינה נהדרת בתוך שרשרת הקונטרסים 'בנין יעקב' על כל מועדי השנה וחודש תשרי בפרט, כפי הידוע מצדיקים שכל העבודות של החודשים אלול ותשרי הם קומה שלימה וחיטיבה אחת שמגיע לתכליתו ביום שמחת תורה בשעת ההכרזה של 'אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו'.

וכצאתנו מן הקודש נפרוש כפינו אל א-ל בשמים, שלא תארע תקלה על ידינו, ויהיו נא אמרנו לרצון לפני אדון כל, לחזק הלבבות ולעדן הנפשות, שנגיע מוכנים ומזומנים לקראת יום הדין, מתוך הכנה דרבה והתעוררות הלב, ובזכות זה נזכה לשנה טובה ומבורכת ברוחניות ובגשמיות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא וכל טוב סלה.

לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים טובים ולשלום

ערב ראש השנה

אחרית שנה

ערב ראש השנה נמחלין שלישי עונות ומסוגל לישועות גדולות

מחילת עונות בערב ראש השנה

היום של ערב ראש השנה הוא זמן גדול ונשגב עד למאד, כדאי תא בטור הלכות ראש השנה (סימן תקפא), שביום זה מתחילין העונות להימחל, משל למה הדבר דומה, למדינה אחת שתושביה זלזלו במסים והארנוניות המוטלים עליהם ולא הקפידו לפרוע אותם במועדם, עד שברוב הימים התקבץ החשבון לחוב גדול ונורא, לאחר שנוכח המלך כי החוב הולך וגדל והם אינם מתכוונים לשלם, שלח אליהם שליחים להזכיר ולנער אותם מתרדמתם, אולם לאחר שראה המלך כי השליחים לא הועילו, לא נותר לו ברירה אחרת כי אם לצאת הוא לבדו בראש חיילותיו ולגבות את חובו ביד חזקה ובזרוע נטויה.

באשר שמעו בני המדינה שהמלך עושה את דרכו אליהם, נבהלו עד למאד ויאחזמו רעד, מה יענו למלך, מדוע לא שלמו לו בזמן, הלא עתה, אפילו אם ירצו לשלם גם לא יוכלו, שכל כך תפח החוב עד שאין ידם משגת לפרוע אפילו חלק קטן ממנה, ואילו המלך כבר מתקרב לעיר מרחק עשר פרסאות ואנה אנו באים.

בצר להם נאספו כל נכבדי המדינה, ראשיה וגדוליה, לטכס עצות כדת מה לעשות, ולאחר שנשאו ונתנו בדבר על כל פרטיה ודקדוקיה, באו לכלל החלטה שהם בעצמם – החשובים והנכבדים – יצאו את העיר לקדם את פני המלך בפיוסים ותחנונים, אולי יחוס עליהם אולי ירחם.

בהגיע היום המיועד יצאו אכן כל הנכבדים את שערי העיר להמתין למלך, תיכף כראותם את הפמליה הנכבדה בראשות המלך מתקרבת אליהם, השתטחו מלא קומתם ארצה, ובדמעות שליש התנצלו לפני המלך על מה שלא שילמו חובם במועד, ואילו עתה כבר הגיעו למצב שאין בידם לשלם, לכן הם מבקשים מאת המלך שיראה את מצבם העלוב ויחוס וירחם עליהם. המלך שטוב לב היה, וראה כי הם מצטערים באמת ובתמים, הודיע להם כי בו ברגע הוא מנכה שליש מן החוב והוא מחול להם.

בני המדינה שמחו מאד על הבשורה הטובה, אולם עדיין לא באו על סיפוקם, כי לא היה להם שום דרך לשלם את שני השלישים האחרים, לכן טיכסו שוב עצה, וכאשר התקרב המלך יותר אל העיר, הוסיפו לצאת אליו גם כל האנשים הבינוניים שעשו גם הם כמעשה הראשונים, הם התנפלו לרגלי המלך והתחננו אליו שאין להם מהיכן לשלם חוב גדול שכזה, כראות כן המלך התמלא שוב רחמים עליהם ומחל להם גם את השליש השני, סך הכל נותר חובם עומד רק על השליש האחרון.

אבל עדיין לא הואיל להם, כי אפילו את השליש האחרון אין להם לפרוע, עתה כבר לא הסתפקו בחשובים והבינונים, אלא כל בני העיר למגדול ועד קטן, אפילו הפשוטים שבהם, כולם כאחד יצאו לקראת המלך לחנן את פניו בדברי פיוס ותחנונים המתקבלים על לב, עד שהמלך בטובו מחל להם על כל החוב עד פרוטה אחרונה ממש.

הנמשל פשוט מאד, במשך כל השנה אנו חיים ללא חשבון, נכשלים כאן ונופלים שם, עבירה מצטרפת לעבירה עד שנעשה לחשבון גדול מאד, אולם הקב"ה שהוא רחום וחנון אינו נפרע מיד, הוא יושב ומצפה, רק בהגיע חודש אלול יוצא המלך מביתו ובא אלינו לעשות דין ומשפט בראש השנה, והנה, האנשים החשובים, שמבינים מבעוד מועד את חומר הענין, צמים כבר בערב ראש השנה ומרבים בתפילה לפני יושב מרום, אולי יחוס עליהם וירחם, והקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו נעתר להם ומוחל שלישי עוונות.

בהגיע ראש השנה כבר מתעוררים גם הבינונים, ובאים לבית המדרש להתפלל, לבקש ממי שהרחמים שלו שיחוס עליהם ועל בני ביתם ולא יעשה בהם דין ח"ו, כי אין להם שום דרך לסלק חובותיהם, והקב"ה מסכים גם להם, ובעשרת ימי תשובה מוחל על עוד שלישי.

עד שביום הכפורים מקיצים אפילו פשוטי העם משנתם, ומצטרפים אף הם יחד עם כל בית ישראל לעורר רחמים רבים, ולבקש מחילה בחן בחדס וברחמים, ואף להם שומע הקב"ה ואינו משיב את פניהם ריקם, הוא מוחל להם על כל העוונות, אחד מהם לא נותר, מכאן ואילך חושבנא.

יום השכמה והרבות בסליחות ותענית

על סמך זה כתב הטור, שבארצות אשכנז נהגו כולם להתענות בערב ראש השנה, כיוון שביום זה יש מחילת עוונות, וכן גם פסק הרמ"א בשולחן ערוך, אם כי האחרונים הקילו בזה קצת, כהמובא בספר 'מטה אפרים' (סימן תקפא ס"ק לה), שיש חלושי מזג שמתענין רק עד אחר מנחה גדולה (וכן הביא המשנה ברורה סימן תקס"ב בשם מחצית השקל).

אבל דבר זה מוסכם על הכל, שערב ראש השנה איננו יום פשוט כשאר ימים, אלא הוא יום מסוגל ביותר, ועל כן מרבים בו בסליחות יותר מכל הימים האחרים, וכן כתב בספר 'מטה אפרים' (סימן תקפא ס"ק לג): 'בערב ראש השנה משכימין הרבה, ועומדין לקדם פני מלך מוחל וסולח בככי ובתחנונים לצאת בדימוס בדינם, ואומרים סליחות הרבה, ויש לאמרם במתון ובהכנעה ובשברון לב'.

כאשר יתקן איש ביום האחרון יתוקן כל הזמן

ביום זה רובצת אחריות גדולה על כל אחד ואחד מאתנו, כיון שהיום הזה הוא היום האחרון של כל השנה, וכל פעולה שאנו עושים בו יש לו משמעות מיוחדת, כמקובל לנו מן הספרים הקדושים, שביום האחרון ניתן לתקן ולהעלות את כל ימות השנה כולם ללא יוצא מן הכלל, ואף על פי שאין לו לאדם להמתין ולסמוך על הרגע האחרון, אבל לפחות שהגמר יהיה טוב, כמאמר חכמינו ז"ל (בראשית רבה וישב, פה) שאין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, ואם הגמר הוא טוב אזי נחשב לו הכל לטוב.

ובתב הרה"ק בעל 'אור המאיר' (פרשת בחוקתי), שבמשך השנה ישנם כמה וכמה זמנים המסוגלים לתשובה, אבל הזמן האחרון ביותר הוא היום של ערב ראש השנה שבו יכול לתקן את הכל, וכפי שכותב שם, "ואם עד אלה לא שב, עדיין יש תקוה וממתינין לו עד ערב ראש השנה, שהוא מרכז של כל השנה שעברה, ויכול לתקן את עצמו ופרטיות ימי השנה".

בך גם ידוע מאמר הצדיקים שכל השנה כולה דומה לחבל ארוך, קצה מכאן וקצה מכאן, ואף אם במשך השנה לא התנהג בטוב, עדיין יש לו שעת הכושר ביום האחרון לעשות תשובה ולתקן דרכיו, וכאשר אוחוז בקצה השני של החבל ומושכה, נמשכת עמו כל החבל יחד עם הקצה הראשון, וכדכתב

ב'ישמח ישראל' (פרשת נצבים וילך - ליל ש"ק א'), 'אמרו צדיקים הקדמונים זצ"ל, כאשר אם ירים איש את קצה המטה יתרומם כל המטה, כן כאשר יתקן איש ביום האחרון יתוקן כל הזמן^נ.

שב באחרונה אין מזכירים לו רשעו

הרמב"ם משווה את ראש השנה ליום המיתה, וכך הוא כותב (פרק ג הלכה ג), "כשם ששוקלין זכויות אדם ועוונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה וכו'", עד כאן לשונו. ויוצא מזה, שאם ראש השנה הוא כיום המיתה, אזי ערב ראש השנה דומה ליום אחד לפני המיתה, ואין לך יום המיועד לתשובה יותר מזה, שהלא כבר אמרו חז"ל במסכת אבות (פרק ב משנה י), 'שוב יום אחד לפני מיתתך', וממילא מוטל על כל אחד ואחד לעסוק היום בתשובה.

ובל מי שעושה תשובה ביום האחרון אין מזכירים לו יותר שום דבר שאינו הגון שהיה עושה, אפילו אם הרבה לפשוע רח"ל, כמאמר הגמרא במסכת קידושין (מ): 'רבי שמעון בן יוחאי אומר, אפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירים לו שוב רשעו, שנאמר (יחזקאל לג, יב) 'וְרַשְׁעַת הַרְשָׁע לֹא יִכְשַׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרְשָׁעוֹ'."

בואו נתאר לעצמנו כיצד ייראה סדר יומו של האדם אם באחד הימים יבשרו לו שלמחר הוא מת, הלא אין שום ספק שמן הבוקר ועד הערב לא

הערות והוספות

חסיד מופלג אחד, אמר לו בזה הלשון, דע כי ברגע זו יכולין עדיין לתקן כל השנה, על ידי תשובה אמיתית מתוך עומק הלב.

א. וכן הובא בספר 'שיח שרפי קודש' (ערב ראש השנה): כתב הרב ר' נתן נטע הכהן האבד"ק קאלביעל, שפעם אחת בעת רד היום בערב ראש השנה היה אצלו

יתעסק בשום דבר מלבד תורה ותפילה ומעשים טובים, כל רגע מן היום הזה יחושב לפרטי פרטים שלא יחמיצנה ח"ו, והנה היום יש לנו את המתנה הזאת, הרמב"ם מגלה לנו שערב ראש השנה הוא בבחינת יום אחד לפני מיתתך, על אחת כמה וכמה שאנו צריכים להשקיע עבודה גדולה ביום הזה, להתחזק מאד בכח התשובה ותיקון המעשים עד למאד².

השם נפשנו בין החיים

במו כן יש להקדיש זמן מיוחד ביום זה בכדי להתבונן כיצד עברה עליו השנה החולפת, ליתן שבח והודאה על העבר ולבקש על העתיד, הלא כמה יש

הערות והוספות

ובין אדם לחבירו לתקן, אז יהיה קונה עולמו בשעה אחת, ויגיע לחפצו במעט זמן אשר ישאר בידו, ע"כ.

וראה מה שכתב עוד בפרשת כי תצא (דף קיה:), שיי"ב חודשי השנה הם כנגד י"ב שעות של היום, וחודש אלול הוא כשעה האחרונה קודם בא השמש, ובפרט ערב ראש השנה שהוא כשקיעת השעה האחרונה של היום וצריך לשוב אז בתשובה, וזה לשונו: 'אם חבול תחבול שלמת רעיק עד בא השמש תשיבנו לו' (שמות כב, כה). כי י"ב חדשים בשנה, נגד י"ב שעות ביום, ונמצא חודש אלול שהוא חודש האחרון, נחשב כשעה קודם הלילה, וכבר עבר י"א שעות, והוי כמו קודם ביאת השמש. והיינו עד בא השמש תשיבנו לו, קודם בא יום ה' הגדול והנורא.

ב. וראה בספר 'ישמח משה' (פרשת נצבים דף קלב:), שאפילו אם התעצל כל החודש בתשובה, אזי לפחות בלילה האחרונה של השנה יתעורר לתשובה ושב ורפא לו, כי יש קונה עולמו בשעה אחת, וזה לשונו: אם כן גם אנו נאמר לעניינינו אשר כלה החודש באפס תקוה, הלא רחמנא לבא בעי, בזו הלילה הנשאר יפשפש במעשיו וישים אל לבו הטוב גודל מריו, ויתחרט בחרטה גדולה ויפול מלא קומתו ארצה בינו לבין קונו ויזעק מרה, ואוי לי מה עשיתי כזאת וכזאת עשיתי, והנני מתחרט בחרטה גדולה מאד ומאד באמת ובלב שלם, ויקבל עליו בכל לב שלא ישוב עוד לתעותויו כל ימי חייו, ויהיה אצלו כיתד שלא תמוט, ויתודה בבכי גדול ויבקש מחילה וסליחה ממלך מוחל וסולח, ומה שצריך תיקון יתקן כפי אשר יגיד לו רופא נפשות,

לנו להכיר טובה להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ברוך ה' יום יום, כל יום עם החסדים שלו, הלא כמה וכמה אנשים אשר בראש השנה האחרון עדיין היו עמנו ולדאבוננו עתה כבר אינם בארץ החיים, רחמנא ליצלן, ואילו אנו חיים וקיימים, בריאים ושלמים ברמ"ח אברנו ושס"ה גידינו, ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, אין זה דבר של מה בכך, האם אנו זוכרים להודות על כך.

אם אנו חיים לעת הזאת עם רמ"ח איברינו ושס"ה גידינו, הרי זה סימן שבראש השנה האחרון נכתבנו ונחתמנו בספר החיים, כמאמר הגמרא במסכת ברכות (נח:), 'הרואה את חברו לאחר שנים עשר חודש אומר ברוך מחיה המתים', ומפרש המהרש"א, לפי שבכל שנה ושנה נידון האדם בראש השנה וביום הכיפורים לחיים ולמוות, אם יזכה לחיות במשך השנה הבאה ואם לאו, וכאשר חולפת השנה ורואה שנשאר לחיות, צריך לברך 'מחיה המתים' על שניצול מדינה של מיתה.

מצד אחד זה שמחה גדולה ועלינו לשבח לאדון הכל על שהניח נפשנו בין החיים והחייה אותנו מיורדי בור, אך מן הצד השני מחויבים אנו לבקש שגם לשנה הבאה יהיה כן, ויהיה שמנו נכתב בספרן של החיים, ולא סתם חיים, אלא חיים של עושר וכבוד, חיים שימלא ה' משאלות לבנו לטובה.

רבינו ה'נודע ביהודה' אף מדריך אותנו כיצד צריך יהודי לחשוב לעת הזאת וכה כתב בקדשו (דרושי הצ"ח - אהבת ציון - דרוש חמישי): 'ובאמת בכל השנה עדיין לא נתברר לנו באיזה ספר נכתבנו בראש השנה העבר, אבל כשמגיע סוף השנה ואנחנו אלה פה כולנו חיים, אנחנו רואים למפרע הוברר הדבר שנכתבנו בספר החיים אשתקד, ולהבא מי יודע, והחי יתן אל לבו, ומכירים אנחנו שנכתבנו בשנה העבר לחיים ואנחנו יודעים איש נגעי לבבו ומעוט זכיותו ובכל זאת זכינו להכתב בספר החיים, אין זה כי אם מצד החסד ורחמים של הקב"ה כרחם אב על בנים', עד כאן לשונו.

לבן צריך כל אחד להקדיש ביום הזה זמן מסוים להודות ולהלל להשי"ת על ששם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו, ומחמת זה הטעם כתב בספר 'מטה אפרים' (סימן תקפ"א), "הנוהגים בכל ערב שבת לומר קודם מנחה מזמור ק"ז בתהלים 'הודו לה' וזמר 'ידיד נפש', אומרים אותו גם בערב ראש השנה קודם מנחה. לפי שהמזמור הוא על הארבעה שצריכים להודות, ויאמרו גאולי ה" הוא רמז גם כן על פדות הנפש".

ברך עלינו את השנה הזאת - יום האחרון בכלל

אבל יחד עם זאת לא נשכח שהשנה עדיין לא עברה לגמרי, עוד נותר לנו ממנה כמה שעות ספורות, וגם על השעות הללו צריך להתפלל שיעברו בשלום, אפילו הרגעים האחרונים של השנה צריכים שמירה שיעברו בשלום, כמסופר על זקננו הגדול, הרה"ג רבי אהרן יעקב פרוש זצ"ל, גזבר ישיבת 'עץ חיים' המהוללה, שהיה נוהג להתענות בכל ערב ראש השנה, כפי המוזכר בהלכה, ולאחר תפלת מנחה היה שב לביתו לטעום משהו ולהתכונן לקראת יום טוב הממשמש ובא.

ערב ראש השנה של אחד השנים, בעודו עומד בתפלת מנחה, כאשר הגיע לברכת 'ברך עלינו את השנה הזאת', חלפה בראשו מחשבה ברגע כמימרא, על מה נותר לנו לבקש בשנה הזאת, הלא בעוד שעות ספורות שוקעת השמש יחד עם השנה החולפת.

והנה, בעודו צועד לביתו לאחר התפילה, המתינו לו שוטרים טורקיים ששלטו אז בארץ ישראל, וציוו עליו להתלוות עמהם אל בית המעצר (הקישלה), מה התברר, שאיש אחד, שלא היה שפוי כל כך בדעתו, טפל עלילות על הנהלת ישיבת עץ חיים שהם גנבו את כספו, ולכן עיכבו את גזבר הישיבה לחקירות.

בך ישב שם שעה ועוד שעה והשמש הולכת ונוטה, עוד קט כבר מתקדש היום ולא נראה שיש כל כוונה לשחררו, וסיפר רבי אהרן זצ"ל, שאז נפל בדעתו, אולי כל המעשה הזה הוא לרמז מן שמיא שיתקן את מחשבתו הראשונה שחשב בתפילת 'ברך עלינו', כי הנה הוא נוכח לדעת שאפילו על הרגעים האחרונים של השנה צריכים לבקש רחמים שיעבור הכל בשלום.

תיבה לאחר שעלה בלבו המחשבה הזאת, ניסה לצאת מן המקום, ולפליאתו הרבה היו כל השערים פתוחים, אף אחד לא עמד בהם ולא עיכב אותו, כך הספיק לחזור לביתו בשלום ומבעוד מועד.

ישועת ה' כהרף עין

הרבה עובדות וסיפורים ישנם על העבודה הכבירה שהשקיעו הצדיקים בתפלת מנחה האחרונה של השנה, למרות שהתפללו בשעה שהשמש כבר עמדה לשקוע ולא נותרו מן השנה האחרונה כי אם רגעים ספורים בלבד, וכרגע קט יבוא השמש ותפנה השנה כולה, בכל זאת לא אמרו נואש והתאמצו בתפלה לבקש רחמים גם על הרגעים הללו.

עד כדי כך, שבימות הקיץ לא היה נוהג הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע לומר 'ברך עלינו את השנה הזאת' בתפלת מנחה, כי אם את הברכה 'ברכנו ה' אלקינו', אבל בתפלת מנחה של ערב ראש השנה שינה ממנהגו ואמר 'ברך עלינו את השנה הזאת', וטעמו ונימוקו עמו שמקצת שנה כשנה, אפילו בשעת דמדומי חמה, וצריך לבקש שתהיה השנה הזאת מבורכת.

ואילו משמיה דהרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע מקובל לומר, מדוע אנו מתפללים 'ברך עלינו את השנה הזאת', הלא בעוד רגעים מספר תחלוף השנה, ואמר שאין זה קשה כלל וכלל, שהרי ישועת ה' כהרף עין, וברגע כמימרא יכול הקב"ה להושיע את כלל ישראל מכל צרותיהם ולהחיש את

גאולת ופדיון נפשנו, כהיום הזה תביאנו ששים ושמחים בבנין שלם, ואם יעשה כן אפילו ברגע האחרון של השנה נמצאת כל השנה מבורכת בזכות הרגעים הללו.¹

תחל שנה וברכותיה

על כן אחי ורעי, חזקו נא ונתחזקה ביום האחרון של השנה, להתעצם בתורה ותפלה, להיזהר בכל תוקף שלא לאבד אפילו רגע אחד מהיום הזה לבטלה, היום אנו מעלים את דברי התורה והתפלה של כל השנה שלא היו כראוי, וביותר בתפלת מנחה האחרונה של השנה, אז צריך להתגבר בכל עוז, לכוון ולבקש בברכת 'ברך עלינו את השנה הזאת', שלפחות ברגעים האחרונים של השנה יושיענו השי"ת בתשועת עולמים.

בפרט לאור הידוע מן הזוהר הק' (ח"ג פרשת קרח קעז:): על גודל הענין לחבר את היום והלילה בתורה ותפלה, על אחת כמה וכמה בעת הזאת ענין גדול וחשוב מאד מאד לחבר את היום של ערב ראש השנה יחד עם ליל התקדש החג בדברי תורה ותפלה, וכך לכרוך את השנה החולפת יחד עם השנה החדשה בקדושה ובטהרה, ובזכות זה נזכה לתכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה.

הערות והוספות

כוונה יתירה וכן בעי הכנה ביתר שאת ויתר עוז, ויטול ידיו קודם תפלת מנחה ואף שאינו יודע להם שום לכלוך, ואף אם עמד מלמודו שהם בחזקת טהרה אעפ"כ יטול ידיו כדן השו"ע והפוסקים וכ"כ הגר"א (במעשה רב ג') שעיקר נטילת ידים לתפילה נתקן, ולכן יש ליטול ולברך לכל תפילה.

ג. ועיין בליקוטי מהרי"ח ובאלף המגן (קל"ד) שהביא בשם הזוה"ק דתפלת מנחה של חול צריכה כוונה יותר משאר תפלה, ואליהו הנביא לא נענה אלא בתפלת המנחה הרי כל שכן וקל וחומר בתפלת מנחה דערב יום הדין שהיא תפלה אחרונה בצאת השנה, והקדמת תפלה טרם בא יום הגדול והנורא שצריך

יום הדין

כל באי עולם עוברין לפניו

בראש השנה נבנסים הכל אל תוך היכל המלך ומקבלים קצבתם

ובכן אבא אל המלך

שנינו במתניתין במסכתא ראש השנה (טז.), "בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר (תהלים לג, טו) 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם', ובחג נידונין על המים".

הגמרא שם (יח.) מבארת מהו הכוונה 'כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון' ואומרת, שבראש השנה עוברים כל באי העולם לפני הקב"ה למשפטם 'כחיילות של בית דוד', מפרש רש"י, 'כבני חיילות של מלך, וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה'.

חסידים הראשונים היו מתלהטים ביותר מן המאמר הזה, כי בו משמע שביומא דראש השנה זוכים אנו למדרגה עליונה בקרבת השי"ת, שהרי בראש השנה זוכים אנו להיכנס לפני ולפנים אל תוך היכל בית המלך - מלכו של עולם - ולעבור אל מול פני השכינה הקדושה וליהנות מזיווה.

וראה זה דבר נפלא שמצאנו בפירוש המהרש"א, דהנה מובא בגמרא במסכת סוטה (מב.), "ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע". וממשיכה הגמרא להביא מקור וראיה מן התנ"ך על כל כת וכת שאינם מקבלות פני השכינה, ועל כת הלצים מביאה הגמרא את הפסוק בהושע (ז, ה), "יום מִלְפָנֵי הַחֵלּוּ שָׁרִים חָמַת מִיַּיִן מִשֶּׁךְ יָדוֹ אֶת לְצָצִים".

כתב שם במהרש"א, כי מן הפסוק שהביאה כאן הגמרא - "יום מלכנו" - משמע שמיירי באחד מימי המלכות, דהיינו ראש השנה ויום הכפורים, "שאו הקב"ה מלכו של עולם, ומושך מלך העולם את ידו מן הלצים שלא להכניסם כלל במחיצתן אפילו במקום הדין".

ובאשר נדקדק בדברי המהרש"א נראה, כי אכן כיתות הלצים והשקרנים נידחים ואף אינם מוכנסים למחיצת הקב"ה אפילו ביום הדין, אבל מכאן אנו רואים עוד, שרק הלצים נידחים בראש השנה, אבל שאר כל הבריות אשר בו יפקדו נכנסים לפני ולפנים אל היכל המלך, אל המחיצה הפנימית ומאחורי הפרגוד, לעבור לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, והוא ממש כמו שאמרנו בתחילה.

וגילו ברעדה

הלא גילה ורעדה תאחזנו יחדיו, גילה על אשר זוכים אנו להתקרב ולהתראות פנים אל פנים עם הדר זיו המלך - מלכו של עולם, אך גם פלצות תאפוף את רוחנו, כי מי יעמוד אצל המלך בחדר הפנימי ולא יאחזנו אימתה ופחד, שהלא אינו דומה ההנהגה של האדם בביתו להנהגתו כאשר עומד אצל המלך, אשר אזי בודק ובוחר את עצמו בשבע בדיקות לפני כל תנועה ואפילו הקלה ביותר, האם ראוי להיעשות כן לפני המלך או לאו, ובפרט אם בא אצל המלך

ביומא דראש השנה, יום אשר ספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו וכל מעשיך בספר נכתבים, ומי לא נפקד כהיום הזה^א.

התחדשות המלוכה והתמנות המשרות

אולם אפשר לומר עוד בביאור מאמר הגמרא שבראש השנה עוברים כל באי העולם לפני הקב"ה כחיילות בית דוד, שהרי כידוע, ראש השנה הוא היום שבו ממליכין את הקב"ה על כל העולם כולו וביום זה מתחדשת המלוכה, וסדר העולם המקובל הוא, שבשעה שקם מלך חדש על הארץ, בטלים כל סדרי המלוכה שהיו נהוגים עד עתה ומתחילים לסדר את כל ההתמנויות והתפקידים מחדש, עליונים למטה ותחתונים למעלה, כל אלו שהיו עד עתה מן השרים והטפסרים עלולים לירד מגדולתם כשעל מקומם מתמנים חדשים אשר זה מקרוב באו.

הערות והוספות

אדם גדול, וכמובן שבאותו הזמן שעומד שם יחשב כל תנועה ותנועה שעושה האם ראוי לעשות כן באותו מקום קדוש ובפניו של אותו צדיק.

וזכורני בשנות נעורי שהייתי הולך להקביל את פני הצדיקים והקדושים אשר היו באותה התקופה, דוגמת מרן בעל ה'מנחת יצחק' ומרן ה'סטייפלער' זצוק"ל, ועד עתה מרגיש אני את יראת הרוממות שאפפוני עת זכיתי לעמוד במחיצת קדשם, וב"ה אשר לא השבית לנו גואל וגם היום ישנם צדיקים וקדושים אשר עצם השהייה בסביבתם מעורר רגשי יראה ואהבה.

א. ואין שני הרגשים אלו סותרים זה את זה כלל וכלל אלא הוא בבחינת "וגילו ברעדה", ובכדי לקרב את הדברים אל השכל, יכולים אנו לתאר לעצמנו שיש לנו את הזכות לבא ולבקר בהיכלם הפנימי של גדולי הדור, ליהנות ולהתבשם מזיו פניהם המבהיקים, שגם אז יש את הבחינה הזאת, שבשעה שעומד האדם אצל הצדיק הריהו מרגיש בקרבו את ב' ההרגשות גם יחד, מחד גיסא הרגשה של שמחה על שיש לנו הזכות לעמוד במחיצתו של אותו גדול אשר כל בית ישראל נשען עליו, ומאידך גיסא יש בנו גם הרגשה של יראה מגודל מעלתו של אותו

ודבר זה ידוע לנו, שמלכותא דארעא הוא כעין מלכותא דרקיעא, וכמו שנוהגים כאן למטה כך הוא הסדר גם למעלה, ועל כן ביומא דראש השנה, שבו מתכוננת ומתבססת מחדש מלכות הבורא יתברך שמו, הרי שגם כל התפקידים וההתמנויות של המלכות מתחלקות מחדש, היום נקבע גורל האנשים לשנה הבאה, מי יהיה שר ומי יהיה עבד מי ישפל ומי ירום, התפקיד והמעמד שהיה עד עתה לכל אחד מן הממונים אינה בהכרח כלל שזה גם מה שיהיה לו מכאן והילך, המלך בוחר לו מחדש כפי ראות עיניו וכפי טובת המלוכה החדשה את הראויים לו לטובת ביסוס המלכות.

אולי זהו גם המשמעות בדברי הגמרא שבראש השנה עוברים כל הבריות לפני הקב"ה כחיילות בית דוד, דהיינו כמו דרך צבא החיילים, שבשעה שעומדים לצאת אל המלחמה נכנסים כולם אל המלך ובאותה שעה הוא נותן לכל אחד ואחד את התפקיד המיוחד לו, ואת התפקיד הזה הוא צריך למלא במלחמה, כך הוא בראש השנה, שנכנסים כל הבריות אצל הקב"ה לקבל את ההתמנות ואת התפקיד המיוחד להם לשנה הבאה.

החותך חיים לכל חי

בדרך זה יש להוסיף מה ששמעתי מזקניי הגה"צ רבי זונדל קרויזער זצוק"ל שהיה אומר, כי מדרך האנשים להפטיר על מי שמת באמצע השנה, שבראש השנה כבר קבע הקב"ה שביום פלוני ופלוני בשנה יטול את נשמת אותו אדם מן העולם, אבל אין הדבר כן, אלא שבראש השנה נותן הקב"ה חיים לכל חי כפי מדתו, אלא שיש אנשים שעל אף שגם הם מקבלים חיים אבל הם קבלו רק במדה קצובה, קצבת חיים שישפיק עד ליום מסוים בשנה, וממילא, כאשר בא היום שנגמר להם חיותם מסתלקים מן העולם.

והוא כדרך שאמרו על חיילות בית דוד שהיו נכנסים קודם המלחמה לקבל כל אחד את התפקיד הראוי לו לעצמו, כך גם כל הבריות נכנסות בראש השנה לפני הקב"ה כבני מרון, לקבל את הקצבה כל אחד כפי הראוי לו.

הפן והגון לה

על כן, וודאי שיש לנו לערוך הכנה גדולה ויסודית לקראת יום הדין הגדול והקדוש - יום הרת עולם, בו הולכים אנו לזכות ולהיכנס בהיכל המלך פנימה ובמחיצה אחת עמו, כאשר לפניו פתוחים ספרי חיים וספרי מתים וכל אחד מקבל את חלקו ותפקידו הראוי לו מבית המלך לקראת השנה החדשה הבאה לקראתנו לשלום.

אי לכך נשפר את מעשינו ונחקרה את דרכינו, נלכה ונשובה אל ה' בכל מאודנו בכדי שנמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים, ונזכה להיכתב ולהיחתם בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים ולשלום, ויתחדש עלינו שנה טובה שנת רצון ועת גאולה.

מפחד יושב תהלות

הבחירה ביד האדם האם לפחד מיום הדין

ורדף אותם קול עלה נדף

בזמננו פשתה רעה חולה בקרב הבריות, אנשים רבים חיים כל הזמן עם פחדים וחרדות שונות ומשונות, עד שאינם מוצאים מנוח לנפשם, לא פעם מתברר שכל הפחד נובע רק מאיזה חששא רחוקה ממקרה העלול לבא עליו, עד שבעקבות כך נכנס האדם לפחד איום ונורא, והרבה פעמים מדובר בדברים הרחוקים מן המציאות כרחוק מזרח ממערב, אך טבע האנשים לפחד ולחשוש עד כי אפילו לא תוכל להסביר לו כי מדובר בהבלי שוא ובדברים שאינם מתקבלים על הדעת.

אך הפלא ופלא, אותו אדם שלבו מלא דאגות וחששות מכל מיני עניינים, הרי שעם הגיע ראש השנה וימי הדין הריהו מסתובב שאנן ולבו בטוח עליו, איננו חושש כלל מיום הדין הקרב ובא על העולם, כאילו שאין זה נוגע אליו כלל ועיקר, ואין לבו נוקפו לדאוג ולשוב בתשובה על מעשיו הרעים בכדי שייצא משפטו לזכות.

הסתירה זו עקת עד לב השמים, מצד אחד חושש הוא מכל דמיון ומכל עלה נידף, אפילו כאשר בסתר לבו יודע שמדובר בעניין של שווא, אבל כשמגיע יום הדין, בו גלוי וידוע לכל באי העולם כי הוא נורא ואיום עד שאפילו המלאכים יחפזו בו, שהלא הקב"ה בכבודו ובעצמו יושב ביום זה על כסא משפט וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, והנה אותו אדם המפחד תמיד לא זו בלבד שאינו מפחד שבעתיים יותר ממה שרגיל לפחד, אלא כמעט ואינו חושש מיום הדין, עד שקשה לומר שמדובר באותו אדם שדרכו לפחד תמיד.

סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי

ואומרים משמו של ה'אלטער מקעלם' (או בשם רבי ישראל סלנטער זצ"ל), שהסיבה לכך הוא מחמת שהקב"ה ברא את עולמו באופן שתהיה לאדם הכח לבחור בין טוב לרע, ועבודת האדם כל ימי חייו הוא לברור את החלק הטוב ולסגל לעצמו דרכים טובות וישרות, וכדכתיב (דברים ל, יט) 'החיים והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך'.

הסיבה לכך הוא היות שתכלית ביאת האדם לעולם הוא בכדי שיתקן את עצמו ויתעלה לתכלית השלמות, ובשביל זה חייב האדם שיהיה לו את כח הבחירה, כי אם לא יהיה לו שום צד של בחירה, אזי אפילו אם היה מתנהג כל ימיו בטוב לא היה זוכה לתקן ולהשלים את מה שמוטל עליו לתקן, שהרי לא מעבודתו ויגיעתו בא זה אליו אלא רק מחמת נטייתו הטבעית לטוב, אבל כאשר יש בו באדם משיכה גם לדברים החומריים ולדברים שהם היפך עבודת הבורא יתברך שמו ובכל זאת מתגבר האדם על הצד הרע ובוחר בטוב, הריהו זוכה לזכך ולתקן את נשמתו בשורשה.

ממעם זה אם בראש השנה היה נופל פחד טבעי על האדם מאימת הדין, הרי שהיה ניטל הימנו כח הבחירה והיה שב בתשובה רק מגודל האימה

שנפלה עליו שלא בבחירתו, ולא מחמת שהכיר מעצמו בגדלות הבורא ובשפלות עצמו ובעומק הדין, ולא היה בירור לדעת האם הוא באמת ירא שמים או שכך דרכו כסל למו לחשוש מכל דבר ועניין.

אשר על כן מסלק מעט הקב"ה את הפחד הטבעי שהיה צריך ליפול על כל הברואים בימים אלו, ואפילו אלו שדרכם לפחד תמיד מכל שטות והבל, כאן אינם מרגישים כל כך פחד, למרות שמצד הסברא הפשוטה היו צריכים לפחד לפחות כמו שמפחדים משאר הדמיונות שלהם, והוא בכדי שיהיה בחירה בין טוב לרע ובכדי שיעמול האדם בעצמו להגיע להכרה והאמונה הפשוטה שהקב"ה יושב היום על כסא דין וספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו, ומתוך כך יגיע לכלל אימה ויראה מפחד הדר גאונו יתברך וישוב על מעשיו הרעים, ואז יהיה באמת ראוי לצאת זכאי בדין.

בן יעזרנו על דבר כבוד שמו יתברך להיכתב ולהיחתם בספרן של צדיקים בזה יום הדין יחד עם כל ישראל, אמן.

חדות ה' היא מעוזכם

בטח בהשי"ת וישמח בשמחת היום אך אין אומרים שירה

יודעין שהקב"ה יעשה להם נס

אין כוחם של ישראל אלא באמונה, אפילו בארץ מצרים, שהיו אז ישראל בשפל המדריגה, מלא פצע וחבורה אין בהם מתום, לא נגאלו אלא בזכות האמונה שהיה בהם, כדאיתא במכילתא (פרשת בשלח פרשה ו), "גדולה האמונה שהאמינו ישראל במי שאמר והיה העולם שבשכר שהאמינו ישראל בה' שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה... וכן את מוצא שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר האמנה שנאמר (שמות ד, לא) 'ויאמן העם'".

איש ישראל מאמין בהקב"ה ומשליך עליו את יהבו, בכח זה זוכה ורואה גדולות ונצורות, כך הוא ככל מצב שהוא וגם בהגיע ראש השנה ויום הדין, שמתוקף הזמן צריך להיות ירא וחרד בפחדים נוראים, שהלא אפילו מלאכים יחפזון מתוקף היום הנורא הלזה, כי אין להימלט מעומק הדין ומי יצדק לפניו בדין, אבל בכל זאת ישראל קדושים הם, מאמינים בני מאמינים, וסומכים על השי"ת, שהוא בעצמו שופט אותנו, שיוציא כאור משפטנו לחן ולחסד ולרחמים, ולכן, למרות שמחד גיסא יש לנו פחד וחרדת הדין אבל מאידך גיסא אנו חוגגים בשמחה ורננה.

בראיתא בטור הלכות ראש השנה (סימן תקפא), שבערב ראש השנה רוחצין ומסתפרין לכבוד היום הגדול, כמו שעושים בכל ערב של חג ומועד, ומפרש הטור כיצד זה אנו מסוגלים לעשות כן, הלא אנו עומדים למשפט היום, אלא אמרו רבי חנינא ורבי יהושע, איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלקיה, פירוש, מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם, אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו, לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בראש השנה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס לפיכך נוהגין לספר ולכבס בערב ראש השנה ולהרבות מנות בראש השנה.

ראיה יש לזה מן הכתוב בספר נחמיה (ח, ט), שציווה ביום ראש השנה לכל העם הנמצאים עמו, 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו, כי חדות ה' היא מעוזכם', ומבואר שם שאותו היום ראש השנה היה, ולצד החרדה מאימת הדין ציוה אותם לשוב ולשמוח כי יום חג הוא, ויבטחו בה' אלקי ישראל שיזכה אותם בדין.

יהא רגיל למיכל קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי

מנהג ותיקין המובא כבר בגמרא (הוריות יב.), שנהגו בני ישראל לאכול ביומי דראש השנה כל מיני מאכלים שתכליתם להראות סימנא טבא, כגון קרא ורוביא, כרתי וסילקא, ושאר דברים המורים על סימנא טבא ושנה טובה ומתוקה, וכתב ב'שלחן ערוך' (סימן תקפג) שעל כל מין ומין אומר יהי רצון שנוגע לשמו של אותו המאכל, כגון במאכל הרוביא אומר 'שירבו זכויותינו', במאכל הקרא אומר 'קרע רוע גזר דיננו' וכן הלאה.

בפוסקים הובאו כמה וכמה טעמים מדוע נהגו לאכול את המאכלים הללו, והאם יהיה רצון שאומרים הוא לשם תפלה, השל"ה הק' כתב (מסכת ראש השנה פרק נר מצוה - כב) שלעולם אין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן, שיזכור האדם ויתעורר בתשובה, ויתפלל על הדבר הזה. כלומר, כשמניח רוביא על שולחנו ואוכלו, אז הוא לו למזכיר שיתפלל על שירבו זכויותינו. וכשרואה כרתי, אז הוא למזכיר ורמז שיתפלל על הכרתת שונאינו. נמצא, העיקר הוא ההתעוררות והתפילה, ולאחר שהתפלל ואוכל דבר זה, אז הוא רושם שתתקיים תפלתו.

אולם הגאון האדיר רבי שלמה קלוגר זצוק"ל כתב בהגהות 'חכמת שלמה' על 'שלחן ערוך' (שם) שאמירת סדר 'יהי רצון' אינו לשם תפלה, אלא אומרים אותו בכדי להביע את ביטחוננו ואמונתנו בהבורא כל עולמים שבודאי יוציא כאור משפטנו, ועל ידי האכילה ואמירת 'יהי רצון' אנו מבטאים את האמונה שכך אכן יהיה, ומוסיף המהרש"ק וכותב, דלפי מה שכתב בדרושים שבראש השנה יהיה האדם שמח ואומר, 'כל מה שעשה הוא יתברך לטובה - ובזה יהיה נהפך באמת לטובה', ולכן מהאי טעמא תקנו לאכול מאכלים טובים ומתוקים ולומר עליהם כן, כדי שאם ח"ו נגזר להיפך יהיה נהפך על ידי אמירה זו לטובה.

הגם שזוחלים ורועדים מאימת ה' בוטחים בישועתו

לפיכך צריך להיות בשמחה גדולה בראש השנה, כי באמת אנו סומכים ובוטחים בהקב"ה שיעשה בעבורנו את הטוב ביותר, לא לדאוג כלל ח"ו ולא לחשוב מחשבות שאינם טובות, כי כבר נתבאר בספרים הקדושים, וכן מובא בשם מרן הבעל שם טוב הק', שמתוך המחשבות שנופלות בדעת האדם במשך ימי ראש השנה אפשר לדעת את דינו של האדם, מי שנופלים בדעתו מחשבות טובות, סימן שנחתם גזר דינו לטוב, וזה שיש לו מחשבות רעות אזי להיפך ח"ו, אבל עבודת האדם להתגבר על המחשבות הרעות ולדעת

שאינן זה אלא עצת היצר למנוע אותו מן הטוב, כי אפשר להמתיק את הכל על ידי שמות הקודש או על ידי מסירות נפש.

כיוצא בזה כתב המגיד מקאזניץ זי"ע בשם הרבי ר' בער זי"ע וזה לשונו: "כי הכתיבה לחיים בספר, פירושו החקוקה במחשבתו של אדם. כי הרשע בזוכרו את עוונותיו ונפחד ונרעד ואינן לבו ברשותו לשוב אל ה', הרי זה נכתב לאלתר למיתתו, סימן לדבר המחשבות המבלבלות אותו ומפיגין את לבו באימת מות".

"מה שאינן כן הצדיקים, הגם שהם זוחלים ורועדים מאימת ה' יתברך, הם בוטחים בישועתו וחסדו ומתחזקים לשוב אל ה' והם נכתבים לאלתר לחיים וחקוקה במחשבתם הכתיבה לטובה, והגם שבאים לו איזה הרהורים המזכירים לו עוונותיו אשר הם רומזים אל הקטרוג למעלה, מכל מקום הם מסיחים דעתם אל גודל התשובה ועזיבת החטא מהיום והלאה ובקבלת עול מלכות שמים ולבטוח בחסדו הגדול, ומכוונים שם ע"ב המורה על חסד הבורא יתברך שמו", עד כאן לשונו.

בראש השנה היה שמח למאוד

מִרְן הבעל שם טוב זי"ע היה מדייק בלשון חז"ל - 'יום טוב של ראש השנה', כדכתב המשנה במסכתא ראש השנה (כט:), 'יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת', ומשמע מזה שראש השנה הוא יום שמחה כשאר כל הימים טובים, ויש לשמוח בו לא פחות משאר ימים טובים.

אפילו מה שכתב האר"י הק' שצריך לבכות בראש השנה, וכל מי שאינו בוכה סימן שאינן נשמתו שלימה והגונה, לא אמר אלא במי שבוכה מתוך שמחה שהחיינו והגיענו לזמן הזה, או בכיה על צער גלות השכינה, כי

בכל שמחה בזמן הזה צריך להזכיר את הצער של ירושלים, כדכתיב (תהלים קלז, ה) 'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני... אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'^א.

ומרנא ה'חתם סופר' זי"ע כתב דבר נפלא (תורת משה - דרוש לכ"ז אלול תקצ"ה), דהנה מחד גיסא ראש השנה הוא יום הדין שבו נידונים כל באי העולם, מי יחיה ומי יעשר וכו' וכו', ולפי זה היה צריך כל אחד ואחד להיות ירא וחרד על גורלו משך כל היום כולו שבו הוא נידון, ומאידך גיסא, היום הזה הוא גם יום של שמחה ויום טוב, שהרי היום הוא יום גנוסיא והמלכה שבו מכתירים את השי"ת על כל באי העולם.

אולם עם בני ישראל, שאוהבים את הבורא כל עולמים באהבה אין קץ ומשגיחים על כבודו יתברך הרבה יותר ממה שדואגים לצרכי עצמם, משליכים את נפשם מנגד ומתגברים על הפחד והיראה מצרכי גופם וממונם, יעבור עלי מה ובלבד שאזכה לשמוח לשמוח בשמחת הבורא יתברך שמו ובהתחדשות המלוכה שלו.

בותב החתם סופר, שדבר זה גופא מעורר רחמים על בני ישראל הרבה יותר מכמה וכמה תעניתים וסיגופים, דכאשר רואה הקב"ה את בניו אהוביו שאינם חסים על בקשת חייהם מפני כבודו יתברך שמו, אזי משפיע להם רוב

הערות והוספות

א. ובספר 'מעשה רב' הלכות ימים נוראים (אות רז) מביא בשם הגר"א ז"ל שאין לבכות בראש השנה, על פי הכתוב בנחמיה (ח, ט) 'אל תתאבלו ואל תבכו... כי חדות ה' היא מעוזכם'. והביא שם בהערות מספר אור חדש ומכתבי תלמידו הר"ח מוואלאזין זצ"ל,

שכשבא לו הבכיה מעצמו מרוב דביקותו להקב"ה, זה ודאי מותר ומדה טובה היא, והגר"א שאסר הוא במי שמביא עצמו לידי בכיה, כגון אלו החזנים המשתדלים לעורר את העם לבכיה בשעה שאומרים הפייט 'בראש השנה יכתובו' וכדו'.

טובה וברכה וכל מילי דמיטב, ובזה מפרש את מאמר הגמרא (ר"ה טז).
 'המליכוני עליכם וכו' כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה', דעל ידי שבראש
 השנה תתעסקו עם המלוכה ולא בצרכי עצמכם, אז אזכור אתכם לטובה
 ולברכה ואשפיע לכם את כל הטוב, וזהו מה שאמר הכתוב (נחמיה ח, י) 'אל
 תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם', כלומר, אל תעצבו מן הדין, כי השמחה
 והחדוה של ההמלכה הוא מעוזכם ומבטחכם שתזכו לרחמים בדין.

ובן היה מנהג הצדיקים הקדושים, אשר לצד היראה ואימת הדין היו שרויים
 בשמחה עצומה ונוראה, כפי שהעיד הרה"ק רבי משה אליקים בריעה זי"ע
 (דעת משה ר"ח אלול) על אביו הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע, וכה כתב בקדשו:
 "הגם שהוא יום הדין, מכל מקום יום קדוש וטהור הוא, ובודאי יש בו שמחה
 גם כן, וזכורני כד הוינא טליא, הייתי תמיד מתמה עצמי על כבוד הרב הקדוש
 אאמו"ר זצלה"ה, שבראש השנה היה שמח למאוד".

על פי שניים עדים יקום דבר, כפי שהעיד נאמנה הגה"ק רבי חיים וואלאזינער
 זי"ע על רבו מובהק אדוננו הגר"א ז"ל (ארחות חיים - הלכות ר"ה ויוה"כ קג) בזה
 הלשון: "ורבינו היה שמח מאוד בעת תקיעת שופר, וכן אמר שצריך להיות
 ברוב שמחה וחדוה כדוגמת המדינה ביום שממליכים מלך ומעטרים אותו, כן
 אנחנו בתקיעת שופר ממליכים להקב"ה בכל עולמות שאנחנו עמו".

איך יאמרו שירה בשעה שספרי מתים פתוחים

אם כי לפי האמור, שראש השנה הוא יום של שמחה ויום טוב כשאר ימים
 טובים, לכאורה היינו צריכים לומר בו הלל כפי הנהוג בשאר הרגלים
 והמועדים, ולמה מצאנו בחז"ל ההיפך מזה, כדאיתא במסכת ראש השנה (לב:),
 "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, ריבוננו של עולם, מפני מה אין
 ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להן, אפשר

מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפניו, וכן גם נפסק להלכה שאין אומרים הלל בראש השנה (טושו"ע הלכות ר"ה סי' תקפ"ד).

וצריכים אנו להבין את פשר הדברים, כי מצד אחד אנו מוצאים שמגודל הפחד ואימת הדין אין אנו אומרים הלל ושירה בראש השנה, ומאידך גיסא נפסק להלכה שראש השנה הוא יום של שמחה וחדווה ומכח זה חייבים אנו להרבות בסעודה בבשר ודגים וכל מטעמים הרבה מינים, כי סמוכים אנו ובטוחים שהקב"ה יוציא כאור משפטנו ויוציאנו זכאים בדימוס, ואיך מתיישבים שני הדברים בהדי הדדי.

אשירה לה' כי גמל עלי

אלא יש לבאר העניין על פי הכתוב בתהלים (יג, ו), "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי", ויש לדקדק בלשון הכתוב, דברי שא של הפסוק מתחיל עם לשון של גילה - 'יגל לבי בישועתך', ואילו בסיפא נקט לשון שירה - 'אשירה לה' כי גמל עלי', ויש להבין פשר השינוי בין הרישא לסיפא.

וביאר מרן הגרי"ז מבריסק בשם אביו מרן הגר"ח זצוק"ל, שישנם ב' חלקים בשמחה והודאה על הנס, מי שהוא בעל בטחון בהשי"ת ויש לו אמונה שיושיעוהו הקב"ה מצרתו, כבר יכול לשמוח בהישועה העתידה אפילו בשעה שנמצא עדיין בתוך הצרה, אולם עניין ההודאה לא שייך כי אם לאחר שכבר נמלט ונושע מצרתו בפועל ממש.

על פי זה יתפרש הכתוב, 'ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך' - שמגודל הבטחון בהשי"ת שיעשה עמדי חסד ואמת אני שמח כבר עתה אפילו

שעדיין לא נושעתי בפועל, אבל 'אשירה לה' כי גמל עלי' - השירה וההודאה להשי"ת אתן רק לאחר שתבוא הישועה בעיני.

בראש השנה יש שמחה אך אין לומר שירה

מערתה יתיישב לך על נכון מדוע מחד גיסא נצטווינו לבטוח בהשי"ת ולשמוח בראש השנה, מה שאין כן הלל אין אנו אומרים מאימת הדין, כי הסיבה שאנו אוכלין ושותין ושמחין בראש השנה, הוא היות ואנו בטוחים בהקב"ה שיעשה עמנו נס ויוציאנו זכאים במשפט, ולכן יש לנו לשמוח כבר עתה בישועה והנס העתידיים, אך מכל מקום שירה והלל עדיין אין אנו יכולים לומר, אפילו שבטוחים אנו בנס, כי עדיין לא יצא הפסק מלפניו, ורק אחר שנצא מלפניו זכאים בדימוס אז נאמר לפניו שירה והלל, וזהו ההלל והשמחה של חג הסוכות, שאנו מהללים בו ומשבחים להקב"ה שהוציאנו זכאים בדין.²

הערות והוספות

ומקלסין לצדיקו של עולם כמי שבא ונוצח, ויודעין שישראל זוכין בדין. הוי אמרו צדיק כי טוב.

וראה ב'שפת אמת' (לסוכות - תר"ס), וזה לשונו: כתיב (משלי כא, טו) 'שמחה לצדיק עשות משפט', ובני ישראל עמך כולם צדיקים, לכן מן המשפט של ראש השנה ויום הכפורים באים אל השמחה בחג. וזה שכתבו דמיני לולב סימנין דנוצחין דינא. זה שבאין מן המשפט עצמו לשמחה דנעשה מן הדין עצמו ישועה ושמחה.

ב. וראה **במדרש תהלים** (מזמור קיח): 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', זה שאמר הכתוב (ישעיה ג, י) 'אמרו צדיק כי טוב' - אמרו לצדיק הקב"ה שהוא טוב. את מוצא, בראש השנה הכל עומדין בדין לפני הקב"ה, וכל אומה ואומה אומרים אנו נצחנו בדין. ובא יום הכפורים ומזכה את ישראל וסולח לעונותיהם, שנאמר (ויקרא טז, ל) 'כי ביום הזה יכפר עליכם'. ועדיין אין אנו יודעין מי זכה בדין, אם ישראל אם אומות העכו"ם. כיון שבא החג, כל ישראל נוטלים את לולביהן

חסד ביום דין

שורש הדין בראש השנה נובע ממקור הרחמים

פליאה בדברי רבותינו

דבר פלא אנו מוצאים במכלול הכינויים והביטויים אותם נתנו בספרים הקדמונים לגבי ימי ראש השנה ויום הכיפורים, הימים בהם האלוקים במשפט יעמיד ארץ, כי לכאורה מצאנו כמה וכמה הגדרות הנראות כסותרות זה את זה, מחד גיסא אנו אומרים בתפילה של ראש השנה 'ונתנה תוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום וכו', ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין, לפקוד על צבא מרום בדין, כי לא יזכו בעיניך בדין, וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון", הרי לנו מפורש כי יום זה הוא איום ונורא, כי מי ימצה את עומק הדין.

ממעם זה אין אומרים הלל בראש השנה (שולחן ערוך סימן תקפד), דלא כבשאר ראשי חדשים בהם נהגו להלל ולשבח להבורא כל עולמים על ידי אמירת הלל, כמובא בגמרא (ערכין י:), "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, ריבוננו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכיפורים, אמר להן, אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני".

גם הרמב"ם, ב'פירוש המשניות' (ראש השנה פרק ד משנה ז), כתב כדברים האלה בטעם הדבר שאין אומרים הלל בראש השנה, "לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו, ומברח מנוס אליו, התשובה ותחנונים ובקשת כפרה וסליחה, ובכל אלו העניינים אינו הגון השחוק והשמחה", גם בהלכות חנוכה (פרק ג הלכה ו) כתב הרמב"ם כעין זה, "ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתירה".

אבל מאידך גיסא לא נוכל להתעלם מן הדברים המפורשים שכתבו רבותינו, כי הימים האלה של ראש השנה הם ימים של שמחה ורחמים, בא וראה הלשון שכתב רבינו ה'טור' בהלכות ראש השנה (סימן תקפא), "ורוחצין ומסתפרין, על פי המדרש, אמר רבי סימון, כתיב (דברים ד, ז) 'כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו', ר' חנינא ור' יהושע אומרים, איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלוקיה, פירוש, מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים, לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלין ושותין ושמחין בראש השנה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס, לפיכך נוהגין לספר ולכבס בערב ראש השנה ולהרבות מנות בראש השנה".

עוד כתב ה'טור' בדיני ראש השנה (סימן תקצז), "ואוכלין ושותין ושמחין, ואין להתענות בו כלל, ונראין דברי רבינו האי שכתב, יפה הוא שלא להתענות, שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל, לכו אכלו מעדנים ושתו ממתקים", דהיינו שעזרא הסופר בזמן בית שני אסף את כל העם ביומא דראש השנה, ובתוך דבריו ציווה אותם לאכול ולשתות ולשמוח ביום הזה, כדכתיב בנביא (נחמיה ח, י), "ויאמר להם, לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם".

בבר במדרש (ויקרא רבה ל, ד) מופיע עניין השמחה בראש השנה, שכל הבריאה שמחה על כי בא ה' לשפוט את העולם, דכתיב (תהלים צו, יב) "יעלוז שדי וכל אשר בו וגו' לפני ה' כי בא כי בא לשפוט את הארץ", כלומר, שבאותו היום שבא הקב"ה לשפוט את הארץ, דהיינו ראש השנה, אז תעלוז ותשמח כל הבריאה כולה וכל הבריות השוכנות בקרבה.

על כל פנים, מצאנו כאן שני דעות הפוכות לכאורה מן הקצה אל הקצה, מצד אחד אמרין שראש השנה הוא יום של דין ויראה, ומן הצד השני מצאנו שהוא יום של שמחה וגילה, כיצד יתיישבו שני הדברים בהדי הדדי.

ובאמת נראה שהטורי זהב (בסימן תקפד ס"ק א) הרגיש קצת בסתירה הזאת, הוא מקשה מדוע אין אנו אומרים הלל בראש השנה, ומה בכך שספרי חיים ומתים פתוחים לפניו, הלא סמוכים אנו ובטוחים שנצא זכאים בדין, ומתריך, שרק בזכות הפחד והיראה מלפניו יתברך שמו אנו בטוחים שנזכה בדין, ולכן אין אומרים הלל, כי אמירת ההלל עלולה להפיג את הפחד, ובאמת אנו צריכים לפחד כי בזכות הפחד והיראה מוציא הקב"ה את משפטנו לטוב, אבל עדיין צריך לבאר וליישב כהוגן את דברי חז"ל.

ראש השנה הוא יום דין ברחמים

ובכדי לבאר את העניין כראוי, נקדים להביא את דברי ספר החינוך (מצוה שיא) השופך אור בהיר על כל העניין של ראש השנה, ואלו הם דבריו: "ומשרשי מצות המועד הזה, שהיה מחסדי האל על ברואיו לפקוד אותם ולראות מעשיהם יום אחד בכל שנה ושנה, כדי שלא יתרבו העוונות ויהיה מקום לכפרה, והוא רב חסד מטה כלפי חסד, וכיון שהם מועטים מעביר עליהן. ואם אולי יש בהם עוונות שצריכין מירוק, נפרע מהם מעט מעט, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה (ע"ז ד), 'אוהבו נפרע ממנו מעט מעט', ואם לא יפקדם

עד זמן רב, יתרבו כל כך עד שיתחייב העולם כמעט כלייה חלילה. נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם, ולכן ראוי לעשות אותו יום טוב ולהיותו במנין מועדי השנה היקרים".

בוונת דברי קדשו, כי אילו לא היה הקב"ה שופט את מעשי האנשים אחת בשנה ונפרע עליהם, ברבות השנים היו מתקבצים בידי האנשים עוונות רבים עד אין מספר, עד שהיו מתחייבים עליהם כליה ופורענות גדולה רח"ל, ובכדי למנוע מצב כזה עשה עמנו הקב"ה חסד ורחמים, ובכל שנה ושנה דן אותנו הקב"ה בראש השנה על מעשי שנה אחת בלבד, ואם מגיע לו לאדם איזה עונש וקנס הרי שמשיתים לו זאת כבר עתה, וכך יוצא צח ומצוחצח נקי מכל חטא ופשע וניצול בעתיד מפורענות מרובה^א.

הא למדת שהמשפט של הקב"ה כלול משני המדות של דין ורחמים גם יחד, מדת הדין - כי עצם המשפט הוא דין וגבורה שמדקדק הקב"ה עם ברואיו ובוחרן ובודק בגנוי נסתרות ואם ימצה את עומק הדין מי יצדק לפניו, אבל שורש הסיבה שעושה הקב"ה את המשפט נובע ממדת החסד, כי אם לא היה הקב"ה שופט בכל שנה את באי העולם, הרי שבמשך הזמן עלולים היו הבריות להגדיש את סאתם ולהתחייב כליה חלילה, וכמטבע לשונו הנפלא של הרמב"ן שכתב (ויקרא כג, כד), 'והנה ראש השנה הוא יום דין ברחמים'^ב.

הערות והוספות

בשנה הרי שיתלקטו ויצטברו בביתו פסולת וזוהמה עד שיהיה לו קשה להיפטר מהם.
ב. דברי הרמב"ן בפרשת אמור נסובים על הפסוק (ויקרא כג, כד) "בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש", שם מבאר כי הלשון 'יום

א. ובכדי לקרב את הדברים אל השכל אפשר להמשיל את העניין למה שנהגו העולם לנקות כראוי את הבית לפני הפסח, אפילו מי שנוסע מביתו באופן שפטור מביעור חמץ, מכל מקום לא ימנע עצמו מלנקות את הבית כהוגן, כי ידע הוא, שאם לא יעשה זאת אחת

ועל פי הדברים האמורים יתבארו לך היטב שני הביטויים שמצאנו בחז"ל אודות ראש השנה, דמחד גיסא כינו יום זה בחיל ורעדה ומאידך גיסא קראו לו בלשון שמחה וחדוה, ואין בזה כל תמיהה, שהרי בראש השנה מתכללים ב' הבחינות גם יחד, שהרי כל הדין והגבורה שיש בראש השנה מקורו מן החסד והרחמים, שמרוב רחמיו וחמלתו על עמו בית ישראל שלא יפלו בטיט היוון ולא יבואו לכלל כיליון חלילה הריהו שופטם מדי שנה בשנה בהגיע ראש השנה, ועל כן שורה בראש השנה אימה ופחד מחרדת הדין, ומן הצד השני יש גם שמחה, כי סוף כל סוף עצם הדין נובא מן הרחמים.

בזה אף יתיישב לנו על נכונה הענין שמצאנו בראש השנה שתי אופנים של הנהגות הפוכות בתכלית, מצד אחד הנהגות של דין, כגון מה שנמנעים

הערות והוספות

התרועה, שכבר קבלה ביד רבותינו וכל ישראל רואים עד משה רבינו שכל תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה.

ולמה יזכיר הכתוב תרועה ולא יזכיר התקיעות כלל לא בראש השנה ולא

ביום הכפורים, אבל התקיעה היא הזכרון והוא השופר, והתרועה כשמה, ומפני שהיא כלולה מן הרחמים תקיעה לפניה ולאחריה ולפיכך אמר ב"יודעי תרועה", 'כי בצדקה ירומו כי תפארת עוזמו אתה' (תהלים פט, יח), והנה זה מבואר כי הכל תלוי בתשובה, אלא בראש השנה מתיחד במדת הדין ומנהיג עולמו, וביום הכפורים במדת הרחמים, והוא מאמרם (ר"ה לב): מלך יושב על כסא דין וכו', ראש השנה יום דין ברחמים ויום הכפורים יום רחמים בדין.

תרועה' מורה על דין המוקף ברחמים, כי 'תרועה' רומז לדין ותקיעה פשוטה רומז לרחמים, והדין הוא שכל תרועה תוקעים תקיעה פשוטה לפניה ולאחריה, נמצא שהדין משוקע בתוך הרחמים, וזה לשונו:

ועל דרך האמת, תרועה היא שעמדה לאבותינו ולנו, שנאמר (תהלים פט, טז) 'אשרי העם יודעי תרועה', וכענין שכתוב (ירמיה ד יט) 'תרועת מלחמה', כי השם איש מלחמה אם כן, "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט, א), שיהיה היום לתרועה לנו, וכן "זכרון תרועה מקרא קדש", שיהיה הזכרון בתרועה, ולפיכך הוא מקרא קודש ולא הוצרך להזכיר שופר, כי השופר רמז ב"יום" והתרועה בו, והנה הוא יום דין ברחמים לא תרועת מלחמה, ומפני זה הזכיר הכתוב

מאמירת הלל כי ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, כשמטעם זה אף מרבים בו בתפילות ותחנונים ומבקשים שיכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום, אך לצד זה נוהגים בו גם הרבה מנהגים של שמחה, לובשים בו מלבושים של שבת ויום טוב ומרבים בסעודות של מצוה ובכל מיני בשר ודגים, 'אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו כי חדוות ה' היא מעוזכם', והכל הוא מאותו הטעם שיום זה כלול מן החסד והגבורה גם יחד.

על ידי השמחה והאמונה בהשי"ת נצא זכאים בדין

אמור מעתה, שיש עבודה גדולה ביום הגדול והנשגב הלזה של ראש השנה, להיות בשמחה גדולה ואמתית על שזכינו להגיע אל הזמן הנכבד והנורא הזה, בו בחר הקב"ה לחטאנו ולטהרנו מכל סיג ופגם ומכל מיני זוהמה ולכלוך שנדבקו בנפשנו במשך כל השנה כולה, עד שנעשה כבריה חדשה וכתינוק שנוולד דמי, ועל ידי שנהיה בשמחה אף נזכה לצאת זכאי בדין, כי עם היותנו בשמחה אנו מראים כי בוטחים אנו בהשי"ת שירחם עלינו כרחם אב על בנים ויוציא כאור משפטנו איום קדוש.

למה הדבר דומה, לילד שבא אליו רבו ואמר לו, היה מוכן ליום המחר כי בו ידונו על טיב מעשיך ודרכי אורחותיך כדת מה לעשות עמך מכאן והילך, נהיר הדבר אשר כשמוע זאת הילד יחרד מאד על גורלו, מה יהיה ומה ייעשה עמו. אבל כאשר הרב הוא גם אביו של הילד ויאמר לו ממש כדברים האלו, לא יחרד הילד כל כך מתוצאות הדין, כי יודע היטב שאין עוד איש בעולם שחפץ כל כך בטובתו יותר מאביו אוהבו וכוודאי לא יאונה לו שום רע.

כיוצא בזה הם אנחנו עם בני ישראל שנקראים בניים למקום, 'אנו בניך ואתה אלוקינו', ואף על פי שאנו יודעים היטב שהקב"ה מעמיד אותנו

למשפט על מעשינו, מכל מקום אין לנו לחשוש ולהיבהל, כי יודעים אנו היטב שהשופט הוא לא אחר מאשר אבינו רוענו, וכאשר הוא דן אותנו הוא כביכול דן את עצמו, שהרי 'חלק ה' עמו' ואנו צלם אלקים וחלק אלוק ממעל, וכל פסק דין שיצא עלינו הוא כביכול גם על השופט עצמו חלקנו וצורנו, ומה לנו לחשוש כאשר השופט דן את עצמו.

ברם, אין בכוננתנו לומר שחלילה יאמר האדם לעצמו שלום עלי נפשי, ואין לי לדאוג כלל וכלל מיום הדין, רחמנא ליצלן מהאי דעתא, שהלא היום ספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו ומי לא נפקד כהיום הזה, ועל הכל יבא במשפט עמנו, וחלילה מלהסיח דעת מגודל ועוצם הדין. ויותר מכך כאשר אך יתבונן האדם במצבו והיכן הוא עומד, יתמלא לבו בשפלות ושברון לב כיצד הוא השפל והנבזה מהין לגשת לפני הקב"ה למשפט, הלא בושה וכלימה תכסה פניו בעת אשר יביט על מעשיו שעשה משך כל השנה כולה.

אך זאת רצוננו לומר, שלעולם יש להכיר בגודל ובעומק הדין ולעומת זאת גם יתבונן בשפלות עצמו ומך ערכו, כשמתוך כך ישוב באמת על מעשיו הרעים, אך יחד עם זאת ישליך את יהבו על השי"ת לדעת ולהכיר כי אנו בניו והוא אבינו, ורחם אב על בנים כן ירחם עלינו, ורק בעצם ההתבוננות לדעת ולהכיר מי הוא השופט שיושב על כסא המשפט, שהלא הוא אבינו הרחום והחונן, דבר זה עצמו מביאו לידי שמחה וביטחון.

וכדרך שאמר נעים זמירות ישראל דוד המלך ע"ה בתהלים (קלא, ב), 'אם לא שויתי ודומתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי', דהיינו שדוד המלך ביטל את כל מהותו כלפי השי"ת כמו תינוק הנתון בחיק אמו, ועולל קטן כזה, אפילו אם תזהירהו אמו שתבוא עליו משפט אינו נבהל כלל כי סומך על אמו שתסתירהו בצל כנפיה ותגונן עליו.

השם מלכנו הוא יושיענו

יסוד איתן לדברינו מצאנו ב'ספורנו' (ויקרא כג, כד) שכתב על החיוב להיות בשמחה ביום הדין ולבטוח בהשי"ת, דבריו נסובים על הפסוק "באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש", וזה לשונו: "זכרון תרועה - זכרון תרועת מלך בה יגילו במלכם, כאמרו (תהלים פא, ב) 'הרנינו לאלקים עוזנו הריעו', וזה מפני היותו יושב אז על כסא דין כמו שבא בקבלה, כאמרו 'תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב', וראוי לנו לשמוח אז יותר על שהוא מלכנו שיטה כלפי חסד ויזכה אותנו בשפטו אותנו, כאמרו (ישעיה לג, כב) 'כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו'".

אך יתכן לומר בזה ביתר עומק, שלא זו בלבד שיש חיוב להיות בשמחה בראש השנה, אלא כל כמה שמשתדל יותר להיות בשמחה כן יהיה יותר לרצון לפני השי"ת לחוננו בשנה טובה ומבורכת, כי אם ביום כזה אשר ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וטבע האדם אשר ביום כזה לבו כל עמו וקשה לו ביותר להיות בשמחה, אך בכל זאת הוא מתגבר על טבעו ובגודל אמונתו בהשי"ת הריהו שורה בשמחה, דבר זה גורם לנחת רוח לפניו יתברך שמו וראוי הוא להתברך בכל טוב סלה.²

על פי זה יתפרשו לך ביתר ביאור דברי ה'טור' שכתב "אבל ישראל לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלין ושותין ושמחין בר"ה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס", דהיינו הא גופא שמתחזק ושם מבטחו בהשי"ת שיעשה עמו צדקה בדין ועל ידי זה הוא שש ושמח, דבר זה עצמו מביא לידי כך שכאשר יתיישב המלך הקדוש על כסא קדשו למשפט יעשה להם הנס ויוציא דיננו כאור מצוחצח ויכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום.

הערות והוספות

מעוזכם' בשם מרן החתם סופר ז"ע.

ג. ראה כעין זה במאמרינו 'חדות ה' היא

כרחם אב על בנים

האב מרחם על בנו ופוטרו מן הדין

אם כבנים אם כעבדים

לב מי לא נרעש ולא נפחד כהיום הזה, בו מעביר הקב"ה כבקרת רועה עדרו את צאנו תחת שבטו, כל הנשכחות צצות ועולות, ספרי הזכרונות נפתחין ונקראין מאליהם, כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון, והקב"ה סופר ומונה נפש כל חי, חותך קצבה לכל בריותיו וכותב את גזר דינם, אפילו המלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון באמרם הנה יום הדין.

לא מדובר כאן במשפט פשוט וקל, כל עתידנו בשנה הבאה תלויה ועומדת בפסק שייצא מן השופט הגדול, הכל חפצים לצאת זכאים בדין, לדעת שגזר הדין יצא עלינו לטוב כל הימים, ולכן אנו מתחננים ומבקשים לפני הקב"ה: 'היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו, איום קדוש'.

אמת הדבר שלא התנהגנו כראוי, אבל בכל זאת אנו מבקשים רחמים ממי שהרחמים שלו, כי אם אנו בנים של מקום, אזי רחמי האב על הבן,

וכאשר האב שופט את בנו הוא שופט אותו מתוך רחמים וחסדים, לרחם עמו ביום דין, אבל גם אם לא זכינו להיות במדרגת בנים, בכל זאת אנו תולים עיניים ומבקשים, חנני נא מאוצר מתנת חנם ותוציא כאור משפטינו איום קדוש.

ובל איש ישראל צריך לשאוף להיות באחד מן המדרגות הללו, בן או עבד, מדריגת בן הוא אכן מדריגה יותר נעלה מעבד, אבל גם אם לא זכינו להיות בן, לפחות צריכין אנו להיות עבד, כי סוף כל סוף תכלית שני המדרגות הללו הוא ההתבטלות כלפי קודשא בריך הוא ושכינתיה, להיות בטל ומבוטל כעפרא דארעא², ומי שמבטל את עצמו זוכה לרחמים כמבואר בספרים הקדושים³.

הערות והוספות

עבד היא כשחושב וזוכר את עצמו עדיין... וע"כ יתכן באדם אחד שפעם הוא בחינת בן ופעם הוא בחינת עבד, שבשר ודם איננו עומד תמיד על מתכונת אחת, פעם לובש מלאכות והוא בתכלית הביטול, ופעם איננו כל כך בטל...

ב. כמבואר בספר **'ישמח ישראל'** (פרשת וישלח) וזה לשונו: על ידי הביטול והכנעה שיודע ומכיר את עצמו שמצדו אין לו שום זכות, ומבקש רחמים רק בשביל שיודע רחמי השי"ת המרובים, וירחם על חלקו חלק יעקב, יוכל לזכות למזל עליון ממקום שאין שום קיטרוג נוגע שם, וע"י שמכיר ושמואמין בגדלות הבורא יתברך שמו, מהכרה ומהידיעה זו יראה שפלותו, וכמבואר ברמב"ם (יסוה"ת פ"ב ה"ב), וע"י הביטול זוכה למזל עליון.

א. וראה בספר **'שפת אמת'** (פרשת בהר תר"ס) וזה לשונו: איתא בזה"ק (בהר קי"א): שצריכין להיות עובד ה' בבחינת בן ובבחינת עבד. שהגם שצריך איש ישראל להתלהב באהבה ודביקות לאביו שבשמים. מכל מקום אפי' בזמן שאין האהבה מתגלה בלב צריכין להיות עובד ה' בבחינת עבד, לבטל הרצון ולעשות בעל כרחו רצון המלך.

כמו כן ראה ב**'שם משמואל'** (פרשת ראה תרע"ה) וזה לשונו: והנה ידוע מה דאיתא בזה"ק דמה שאנו אומרים אם כבנים אם כעבדים, דיש שהם בבחינת בן ויש שהם בבחינת עבד, ואלו ואלו צדיקים גמורים נינהו. וההפרש בין בחינת בן לבחינת עבד יש לומר מדברי הזה"ק (ח"ג רפ"א)... דעבודת בחינת בן היא שאיננו נפרד להיות יש בפני עצמו כלל... והוא עצם הביטול לרצון השי". ובחינת

גודל החשיבות להיות עבד ה' אנו רואים במעשה שהיה מרגלא בפומיה של כ"ק האדמו"ר בעל ה'לב שמחה' מגור זצוק"ל, על מרן זקנו ה'שפת אמת' זי"ע, שפעם אחת פנה לחסידיו ואמר להם שבזמן אמירת הלל, כאשר אומרים 'אנא השם' קען מען זעך אלעס אויסבעטין - אפשר לפעול הכל, החסידים הבינו שהכוונה הייתה לפסוק 'אנא השם הושיעה נא' או 'אנא השם הצליחה נא', אבל באמת התכוון לפסוק 'אנא השם כי אני עבדך' (קול מבשר ח"ג - שמיני עצרת ושמחת תורה אות י' - בשם כ"ק אדמו"ר ה'לב שמחה' מגור זצוק"ל).

נצח רחימו דבנוי לרחימו דדינא

ובגוף הדבר יש לנו להתבונן היטב, כי בנוסח זה של 'היום הרת עולם' משמע שגם הבן וגם העבד עומדים למשפט על חטאיהם, ודבר זה מופלא ביותר, הניחא אם העבד חטא לפני האדון, מובן מאד שצריך להעמידו לדין ולשפוט אותו בצדק, וכך הוא באמת סדר העולם, אבל בן אם חטא לפני אביו, יעשה האב כל טעדי שבעולם להסתדר עמו בחשאי, ישלח אליו שליחים עם הצעות שונות וישדל אותו לשוב אליו וכבר יראה למחול על עוונותיו, העיקר שהבן ישוב אליו, אב שמעמיד את בנו למשפט גורם בושות לעצמו, וכדי בזיון וקצף.

לדאבוננו, ביודעי ובמכירי קאמינא כמה וכמה מקרים של בנים שנטו קצת מדרך הישר רח"ל, כמה ממון ודמים שופכים אבותיהם בכדי לנסות להשיבם לדרך הטוב, לא בכח ולא בחיל, כי אם בשידולים ופיוסים, כי אין דרך אחרת, רק בדרכי שלום ונועם יכולים האבות לקנות את לב הבנים, ומדוע זה יעמיד הבורא יתברך שמו את בניו אהוביו למשפט על עוונותיהם, הלא האב אינו שופט את בנו, כי אם מרבה עליו מוהר ומתן לקנות את לבו ולהשיבו לרחמים ולרצון, אדרבה, כל כמה שהבן יותר חלוש ורופס ישקיע האב יותר כוחות לרצותו ולהפיס דעתו.

והאמת הוא שכבר כתב בספר הזוהר הק' (רעיא מהימנא - אמור צט:), דכאשר יושב הקב"ה על כיסא הדין בראש השנה, נעמד אצל הפתח מלאך הדין - אשר השקט לא יוכל - ומבקש לקטרג על בני ישראל, להוציא את דיבתם רעה, אולם הקב"ה אינו שועה אליו ודוחה אותו מכל וכל, למרות שאוהב את הדין, כדכתיב (ישעיה סא, ח) 'כי אני ה' אוהב משפט', כי בכל זאת הוא אוהב יותר את בני ישראל - בניו אהוביו, ואהבת הבנים גוברת על אהבת הדין עד שנדחית לגמרי מפניה, כלשון הזוהר הק' - 'נצח רחימוי דבנוי לרחימו דדינא', ומשמע מן הדיבורים הללו, שהקב"ה באהבתו הגדולה לבניו אהוביו אכן פוטר אותם לגמרי מן הדין.

אם כבנים רחמנו ואם כעבדים עינינו תלויות

הגה"ק בעל ה'נודע ביהודה' בדרשותיו (דרושי הצ"ח - דרוש י"ב ליום א' של סליחות) כתב דברים נפלאים ביותר, על פי המדרש הידוע (ויקרא רבה אמור כט, ג), "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר" (תהלים מז, ו) ... בשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, דכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים, ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים".

ומדוע באמת עומד הקב"ה מכסא הדין ועובר לכיסא רחמים, כי עד עתה עשו ישראל תשובה רק מתוך יראה, יראת העונש, אולם בשעה ששמעו ישראל את קול השופר, הם מתעוררים לתשובה מתוך אהבה, כי כן דרך השופר לעורר לתשובה באמת, כדכתיב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג הלכה ד), 'אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם'.

לכן התיישב קודם הקב"ה על כסא דין, כי בשעה שישראל עושין תשובה מיראה, הם נחשבים כעבדי המלך המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, ושפיר עושה המלך משפט בעבדיו, שהרי מלך במשפט יעמיד ארץ, אולם לאחר שכבר שמענו קול שופר, וזכינו לעשות תשובה מאהבה, או אז אנו מתעלים ממדרגת עבד למדרגת בן, כי אנו בנין ואתה אבינו, ותיכף באותה שעה מסתלק הקב"ה מכסא הדין ויושב על כסא רחמים, כי האב אינו שופט את בניו, אדרבה הוא מרחם עליהם ומשפיע להם כל מילי דמיטב.

על פי זה מבאר ה'נודע ביהודה' היטב את נוסח התפלה, 'היום הרת עולם', היום - ראש השנה - הוא יום הדין. ולפי זה יש לתמוה ולהתפלא, 'היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים'?! איך יתכן, הלא האב אינו שופט את בנו, וישראל הרי הם בנים למקום.

על כן מיישב הפייטן שאכן לא כל אחד עומד במשפט, אלא 'אם כבנים אם כעבדים', דבר זה תלוי מאד במצב הנידון, האם הוא בן או עבד. 'אם כבנים' - אם הנידון הוא בן, שעשה תשובה מאהבה, אזי 'רחמנו כרחם אב על בנים', הוא זוכה לרחמים מאביו ופוטר מן הדין. אבל 'אם כעבדים', אם הנידון הזה לא עשה תשובה מאהבה, ואינו בן אלא עבד, במצב כזה אינו יכול להיפטר ממשפט המלך, ואין לו עצה אחרת מלבד 'עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטינו'.

מען ליהט זיך א טאטע

מתוך הדברים הללו אתה למד, שאכן מי שעושה תשובה מאהבה מתעלה להיות במדרגת בן ופוטר את עצמו מן הדין, אבל יחד עם זה לא כל הרוצה יבוא ויטול עטרה לעצמו, כי לאו כל אחד יכול לעשות תשובה מתוך אהבה, שהוא מדרגה גדולה, כידוע, אולם העצה בזה הוא לעורר אצלנו בכח

את הנקודת בן, להתפלל אל השי"ת ולהתחנן אליו, לדבר אליו כדבר בן אל אביו, ואז יתעורר גם למעלה בחינת אבא, ויכנס בן אצל אביו.

וכפי המעשה הידוע שסיפר הרה"ק משיניאווא (דברי יחזקאל הפטרת פרשת מסעי), שפעם אחת הכריז הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע, שלהכיר את הרה"ק רבי פנחס מקאריץ הוא סגולה ליראת שמים, וכששמע הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק את דברי אביו יוצאים מפורשים מפי כהן גדול, קם ונסע לקאריץ להשתתף בתפלותיו ושולחנותיו הטהורים של הצדיק מקאריץ.

באמצע עריכת השולחן התלהב רבי אלעזר ביראת שמים טהורה ונפלט מפיו הקריאה 'טאטע', נענה אליו רבי פנחס'ל ואמר 'ודלמא לאו אביו הוא? כלומר, מאן יימר לך שאתה במדרגה של בן שאתה יכול לקרוא להקב"ה 'טאטע', ורבי אלעזר שמע ולא השיב כלום.

כאשר שב רבי אלעזר לביתו, ביקש אביו הקדוש לדעת מה היה שם, בתוך הדברים סיפר לו גם על המאורע הזה. מה ענית לו, שאל הרבי ר' אלימלך. לא עניתי כלום, החרשתי דומיה. אמר לו הרבי ר' אלימלך, היה לך לענות על פי הכתוב (האזינו לב, ז) 'שאל אביך', שאל מלשון שאילה, 'מען לייטה זיך א טאטע'. כלומר, אפילו שלעת עתה איננו במדרגת בנים למקום, ואין אנו ראויים שהקב"ה יהיה נקרא עלינו בשם 'אבא', אולם אפשר לקבל מדריגה זו בהשאלה, על ידי שקורא בחזקה להקב"ה 'אבי אתה', בזכות זה זוכה שבעתיד יהיה ראוי לתואר זה בצדק¹.

הערות והוספות

שאר עושין רצונו של מקום נקראים עבדים ולא בנים (בבא בתרא י.), ושמע זאת הרה"ק מקאצק זצ"ל והשיבו, "צועקים כל כך הרבה פעמים אבא עד שנעשה אבא".

ג. כעין זה מובא בספר 'אמת ואמונה' (עמוד כ) על הרה"ק מקאצק זי"ע, שאחד מחסידיו היה צועק בשעת התפלה "אבא אבא", ואמר אליו החסיד השני בצחוק, 'דילמא לאו אביו הוא', כי בזמן

בין כך ובין כך נקראים בנים

וידוע מן הצדיקים הקדושים שהיו מליצים זכות בעד בני ישראל, אפילו בזמן שאינם ראויים להיקרא בנים, אבל סוף כל סוף ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, ובוודאי שכלפי מצב הדור והנסיגות ראוי כל אחד מישראל להיקרא בן, ועל אחת כמה וכמה חשובים בני ישראל כנגד אומות העולם וגויי הארץ.

ואף על פי שרבי יהודה סובר (קידושין לו.) שישראל נקראים בנים רק בשעה שעושים רצונו של מקום, אבל רבי מאיר פליג עליו וסובר 'בין כך ובין כך אתם קרוים בנים', וכבר פסק הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' קצ"ד וסי' רמ"ב), שבהלכה זו אזלינן בתר רבי מאיר, אף על פי שבכל מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר הלכה כרבי יהודה, כי מפסוקי התורה משמע כרבי מאיר¹.

הערות והוספות

ישראל הוא, וכבש"ס קידושין (לו.) רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרוים בנים וכו', וכמו שנאמר (הושע ב, א) 'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי', פירש רש"י, 'דהדרי ומקרו בני אל חי על ידי תשובה, כי החטא במקרה והמקרה לא יתמיד, וסוף כל סוף ישו בו כל ישראל אחד מהם לא נעדר לאור באור החיים, כי ישראל הם משורשים בהש"ת, אם כן הם נצחיים דבוקים בעילתם, וזה נקרא קשר של תפילין דמרי עלמא. ובאמת ששורש נכבד זה הוא רחוק מהשגת בשר ודם ושכל אנושי, כמו שאין השגה במהותו של הש"ת.

ד. וראה דברים נפלאים בענין זה בספר 'שם משמאל' (פרשת החודש תרע"ט), וזה לשונו: ועל דרך זה יובן למעלה למשכיל ענין קשר של תפילין דמרי עלמא, שמורה על קיום דביקות הש"י בעמו ישראל בלי שום הסרה, יהיה איך שיהיה, וכמו שכתוב (ויקרא טז, טז) 'השוכן אתם בתוך טומאתם', ואמרו ז"ל (יומא נו.) אפילו בזמן שהם טמאים שכינה שרויה ביניהם, כי ההפרש בין עבד לבן, שעבד כשהוא רע בעיני אדוניו מוכרהו או מגרשהו ושוב אינו נקרא שמו עליו, אבל הבן לעולם נקרא שמו עליו, ובישראל כתיב (דברים יד, א) 'בנים אתם לה' אלקיכם', ובסנהדרין (מד.) אף על פי שחטא

בהעובדה הידועה עם הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע, שהיה לו בן שלא הלך בדרך הישר כפי הראוי לבן גדולים וקדושים, אך למרות הצער ועגמת הנפש הגדולה שגרם במעשיו לא הרחיקו אביו הק' מעל פניו, אדרבה, האכילו מפיתו והשקה אותו ממימיו ואף סיפק לו כל צרכיו בהרחבה גדולה, לא פחות מבן חשוב והגון שמביא הרבה נחת להוריו ומגדליו.

ובכל יום בשעה שנעמד אותו צדיק להתפלל, היה פונה קודם לאבינו שבשמים ואומר: ריבונו של עולם, הבט נא עלי וראה, אף על פי שבני מצער אותי בהנהגתו ובתהלוכותיו, בכל זאת אינני גורע ממנו מאומה, אני דואג לו לכל הצטרכויותיו וכל פרנסתו עלי, ואם אני שאיני אלא בשר ודם נוהג כך עם בני, על אחת כמה וכמה שאתה מלך מלכי המלכים צריך לנהוג כן עם בניך רחומיך, בני ישראל, שאף על פי שאינם עושים רצונך כדבעי, אבל בכל זאת כרחם אב על בנים צריך אתה להשפיע להם כל טוב סלה ובאין מחסור כל, כך לימד ה'באר מים חיים' זי"ע סניגוריא על בני ישראל.

אבל אנו אין לנו לסמוך על זה, אלא אנו צריכים לשאוף בכל מאודנו ולהשתוקק להיות נקראים בנים למקום, ולפחות לצעוק 'טאטע טאטע' עד שיהיה באמת טאטע, כי סוף כל סוף זהו שאיפתנו האמתית, וכל מה שלא הגענו לזה הוא רק מחמת נסיונות התקופה ומצב הדור שמושכים אותנו אל החומר, וכמאמר הגמרא במסכת ברכות (יז), 'רכון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכות', והקב"ה אכן יודע את הרצון הפנימי שיש לכל אחד ואחד מישראל, והוא גם יודע שהיצר המפתה מנסה למשוך את הלבבות אליו, 'כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו' (תהלים קג, יד), אולם על ידי תשובה ומעשים טובים נזכה מהרה להיות בנים למקום, וכרחם אב על בנים נזכה לשנה טובה ומבורכת מתוך רחמים גדולים וחסדים נגלים.